

Kulturen i Värmland

2011

Utgiven av Region Värmland, 2011

Text och faktasammanställning: Ulf Nordström, Region Värmland

Foto framsida av Mats Bäcker från Wermland Operas föreställning Ringen, Ragnarök

Grafisk formgivning: Lars Falkman, Region Värmland

Tryck: Knappen AB

Upplaga: 3 000 exemplar

Fler exemplar av rapporten kan du beställa på e-post: kultur@regionvarmland.se

Region Värmland

Box 1022, 651 15 Karlstad

www.regionvarmland.se

Region Värmland är värmlänningarnas organisation för tillväxtfrågor, regional utveckling, kultur och folkbildning. Organisationen är politiskt styrd, huvudmän är landstinget och de 16 kommunerna.

Förord

Kulturlivet i Värmland står starkt i dag, men hur vill vi utveckla det? Hur kan vi stärka samverkan? Hur skapar vi förutsättningar för kulturlivets förnyelse? Hur ska de offentliga bidragen till kulturen användas i Värmland? Vad vill vi med kulturpolitiken?

Hösten 2012 ska Region Värmland lämna en regional kulturplan till Statens kulturråd. Planen ska beskriva hur vi tillsammans vill utveckla kulturlivet i Värmland. Den ska tas fram av Region Värmland i samverkan med kommunerna och efter samråd med kulturlivet i Värmland.

Rapporten *Kulturen i Värmland 2011* har tagits fram på uppdrag av regionstyrelsen för att fungera som ett underlag för den regionala dialogen. Den är också en del av uppföljningen av strategin *Kreativ kultur* i det regionala utvecklingsprogrammet.

Det är viktigt att vi kan skapa en regional samsyn och tydlighet kring kulturpolitiken. Samverkan – mellan institutioner, mellan regioner, mellan kommuner, mellan amatörer och professionella, mellan skilda konstarter – är grundläggande för att kulturlivet ska utvecklas. Det är också grundtanken i det regionala utvecklingsprogrammet: att vi bygger vår region tillsammans.

Tillgänglighet är ett nyckelbegrepp inom kulturpolitiken. Region Värmland ska verka för att det offentligt finansierade regionala kulturlivet når ut till alla invånare, oavsett bostadsort, ålder, kön eller utbildning. Kulturlivet ska vara öppet för barn och unga, etniska och kulturella minoriteter, funktionsnedsatta och andra grupper med särskilda behov.

Den enskilda kommunen är ibland för liten för att ge underlag för en högkvalitativ kulturell infrastruktur. Där har den regionala kulturpolitiken en central roll att spela. Genom en regional infrastruktur inom till exempel scenkonst och museiverksamhet tryggas tillgången till konstnärlig kompetens och professionell kultur av hög kvalitet.

Kulturen är en del av det regionala tillväxtarbetet. Den har ett egenvärde men har också stor betydelse för regional utveckling, regionens attraktivitet, besöksnäringens utveckling, kompetensutvecklingen, folkhälsan och andra politikområden. Därför är det viktigt att vi tillsammans skapar en fördjupad dialog mellan olika politikområden om kulturens roll i samhällsutvecklingen.

Välkommen att delta i dialogen om kulturen i Värmland!

Tomas Riste
Regionråd

Catarina Segersten Larsson
Regionråd

Innehåll

Förord

Förutsättningar	6
Kultursamverkansmodellen	6
Nationell kulturpolitik	7
Kulturpolitik – ett gemensamt ansvar	7
Region Värmlands roll	8
Kommunerna	9
Befolkningen	10
Kulturvanor	12

Kulturområden och verksamheter	14
Scenkonst, dans och musikteater	14
Musiklivet	19
Bild och form	20
Kulturarv och museer	22
Hemslöjd	26
Arkivverksamhet	26
Filmkulturell verksamhet	28
Bibliotek och böcker	30
Folkbildning	32
Utbildning och forskning	34

Aspektpolitik och horisontella mål	36
Aspektpolitik	36
Horisontella mål	36
Barn och unga	37
Det civila samhället	39
Besöksnäringen och kulturen	40
Kulturella och kreativa näringar (KKN)	41
Internationellt	43

Kulturens ekonomi	
Kulturskaparnas situation och villkor	44
Kulturens ekonomi	45

Källor	50
---------------	-----------

Förutsättningar

istockphoto.com

KULTURSAMVERKANSMODELLEN

Riksdagen har beslutat att samverkansmodellen för statens stöd till regional kulturverksamhet (även kallad portfölj- eller koffertmodellen) ska införas successivt från 2011. Syftet med reformen är bland annat att flytta vissa kulturpolitiska beslut närmare medborgarna och att öka det regionala engagemanget för kulturfrågorna. Genom samverkan ska stat, region och kommuner gemensamt bidra till att öka tillgången till kultur av hög kvalitet för fler människor. Detaljstyrningen ska minska och flexibiliteten bli större.

Formellt innebär modellen att regioner/landsting får ett samlat statsbidrag från Statens kulturråd som ska fördelas till regionala institutioner och verksamheter. Den regionala kulturplanen som nu tas fram ska ligga till grund för fördelningen. Hittills har de enskilda institutionerna sökt statsbidrag på egen hand.

Region Värmland har planerat att införa modellen i Värmland 2013. Det förutsätter att en regional kulturplan fastställs av regionfullmäktige hösten 2012. Innan dess ska förslaget till kulturplan gå ut på remiss i Värmland.

Region Värmlands arbete med kulturplanen leds av en politisk styrgrupp som består av Christer Alnebratt (S), Rita Gunnarsson (S), Kenny Svensson (S), Lena Gynnemo (C) och Torsten Bergstedt (M).

Kulturplanen ska tas fram av Region Värmland i samverkan med kommunerna och efter samråd med det professionella kulturlivet och civila samhället. Planen ska vara treårig och bidra till att de nationella kulturpolitiska målen uppnås. I dokumentet ska angelägna utvecklingsfrågor presenteras.

Statsbidragen i samverkansmodellen ska främja en god tillgång för länets invånare till:

- professionell teater-, dans- och musikverksamhet,
- museiverksamhet,
- biblioteksverksamhet,
- konst- och kulturfrämjande verksamhet,
- regional enskild arkivverksamhet,
- filmkulturell verksamhet,
- främjande av hemslojd.

Statsbidrag kan även ges till länsöverskridande och konstområdesöverskridande samarbeten inom

ovanstående verksamhetsområden.

I dag ges de statsbidrag som ingår i samverkansmodellen till Wermland Opera, Västanå Teater, Värmlands Museum, Folkrorelsernas arkiv för Värmland, Föreningen Värmlandsarkiv, Riksteatern Värmland och Region Värmlands verksamheter Dans i Värmland, Länsbiblioteket i Värmland, Film i Värmland samt Slöjd i Värmland.

2011 är det samlade statsbidraget för dessa verksamheter cirka 46 miljoner kronor. Medfinansieringen från Region Värmland är cirka 44 miljoner kronor medan kommunerna (främst Karlstad) bidrar med cirka 21 miljoner kronor. Totalt handlar det alltså om ungefär 111 miljoner kronor.

NATIONELL KULTURPOLITIK

Enligt ett riksdagsbeslut gäller från 2010 nya nationella mål för kulturpolitiken:

”Kulturen ska vara en dynamisk, utmanande och obunden kraft med yttrandefriheten som grund. Alla ska ha möjlighet att delta i kulturlivet. Kreativitet, mångfald och konstnärlig kvalitet ska präglade samhällets utveckling.

För att uppnå målen ska kulturpolitiken:

- främja allas möjlighet till kulturupplevelser, bildning och till att utveckla sina skapande förmågor,
- främja kvalitet och konstnärlig förnyelse,
- främja ett levande kulturarv som bevaras, används och utvecklas,
- främja internationellt och interkulturellt utbyte och samverkan inom kulturområdet,
- särskilt uppmärksamma barns och ungas rätt till kultur.”

De nationella målen utgör en samlad nationell referensram. De gäller alla samhällsområden inom stat, kommuner och landsting/regioner och är alltså inte enbart statliga mål.

Regeringens kulturpolitiska prioriteringar under den pågående mandatperioden är barns och ungas rätt till kultur, kulturarv för framtiden samt förbättrade villkor för den nyskapande kulturen.

I Kulturdepartementets regleringsbrev till Kulturrådet anges att målet för bidragsgivningen till regionala institutioner ska vara att uppnå ett omfattande och varierat kulturutbud av hög kvalitet för alla i hela landet.

KULTURPOLITIK – ETT GEMENSAMT ANSVAR

Det offentliga stödet till kulturen har sedan 70-talet (”1974 års kulturpolitik”) setts som ett gemensamt ansvar för stat, region och kommuner. Statens kulturråd har under senare år blivit allt tydligare med att det är regionerna som ska vara pådrivande – det är de som ska tala om vad de vill med de regionala institutionerna och vilka prioriteringar de vill göra. Detta är också en av grundtankarna bakom den nya kultursamverkansmodellen.

Bidragen från de tre nivåerna samspelar. Vanligtvis innebär ökade regionala anslag en möjlighet till ökade statsbidrag – liksom sänkta regionala anslag till kulturinstitutionerna mer eller mindre per automatik innebär sänkta statsbidrag.

De regionala kultursatsningarna ska vara ett komplement till kommunernas insatser – framförallt inom områden där det är naturligt att se regionen som bas. Det regionala kulturansvaret anses ligga i att komplettera och samverka med den lokala kulturpolitiken och samspela med den nationella.

REGION VÄRMLANDS ROLL

Region Värmland är ett kommunalförbund som länets 16 kommuner och landstinget tillsammans har bildat för att ansvara för regional utveckling, tillväxtfrågor, kultur och folkbildning. Organisationen är politiskt styrd. Det högsta beslutande organet är regionfullmäktige med 49 ledamöter. Den politiska sammansättningen i regionfullmäktige speglar sammansättningen i Värmlands kommuner och landsting.

Regionstyrelsen består av 13 ledamöter. I styrelsen fattas de flesta beslut som rör Region Värmlands verksamhet.

Verksamheten styrs av förbundsordningen och verksamhetsplanen. Den övergripande, strategiska inriktningen utgår från det regionala utvecklingsprogrammet *Värmland växer – och känner inga gränser 2009–2013*. Kulturens roll lyfts framförallt fram i strategin *Kreativ kultur*:

”Målet är ett utveckla ett blomstrande och dynamiskt kulturliv som bidrar till utveckling av innovationsförmåga och tillväxt, lockar kreativa grupper, profilerar regionen, utvecklar besöksnäringen och berikar människor.

Vi åstadkommer det genom att:

- bygga vidare på det vi är bra på och vara öppna för att kreativiteten ständigt tar sig nya uttryck
- aktivt hämta impulser och intryck utifrån och stärka samarbeten utanför regionen
- utveckla kulturlivet mot mer aktivt deltagande för publik och genom en breddning av basen av utövare
- stärka och utveckla mötesplatser och arenor för olika former av kreativ verksamhet, länka

kulturen till kreativa näringar och utveckla arbetet med kultur i skolan

- använda kulturen i profileringen av regionen, satsa på några spetsområden som ger avtryck internationellt
- använda kulturen för att stärka den regionala identiteten och som ett medel för sammanhållning i samhället.”

Region Värmland är huvudman för Mediecenter Värmland, fem folkhögskolor och fem egna resurscentrum inom kulturområdet: Dans i Värmland, Film i Värmland, Slöjd i Värmland, Länsbiblioteket i Värmland och Värmlandsarkiv.

Dessa resurscentrum har olikartade arbetsformer och arbetsuppgifter. Det gemensamma är en strävan efter att stå för kunskap, kompetens, kontinuitet och samverkan i breda nätverk och inom ett brett politikområde. Samtliga resurscentrum förutsätts så långt det är möjligt vara verksamma i och samarbeta med aktörer i länets alla kommuner. De ska utgå från lokala behov och önskemål, men aldrig ersätta eller överta kommunalt ansvar, annat än i form av direkta, kommunfinansierade uppdrag.

Region Värmland har haft ambitionen att formulera regionala uppdrag för en del externa organisationer och institutioner. Principen med regionala uppdrag tillämpas inom ett flertal andra regionförbund. En första överenskommelse – med Västanå Teater – träffades hösten 2008. Senare tillkom Riksteatern Värmland och Värmlandsoperan. Processen har tills vidare avbrutits, för att kunna samordnas med arbetet med kultursamverkansmodellen.

Foto: Öyvind Lund

KOMMUNERNA

De stora kultursatsningarna i kommunerna är normalt bibliotek, kultur- eller musikskola, egen programverksamhet, stödet till folkbildning, föreningsliv och kulturevenemang samt arbete inom kulturarv och kulturmiljö. Ibland driver också kommunerna biografier, museer och utställningslokaler. Kultur och skola samspelar i arbetet med kultur i skolan. Av de 16 kommunerna får 14 statsbidrag från regeringens *Skapande skola*-satsning.

Kommunernas kulturverksamhet utgår i varierande grad från olika styrdokument. Ett fåtal kommuner i Värmland har särskilda kulturpolitiska program eller visioner. Tolv av de värmländska kommunerna har en biblioteksplan.

Flera kommuner har under senare år sett över hela eller delar av sitt arbete med kultur. Till exempel gjorde Arvika kommun 2009 en kulturpolitisk utredning och en översyn av stödet till kultur- och fritidsaktiviteter för barn och unga. Sunne gjorde 2008 en översyn av de kulturella verksam-

heterna i kommunen. Karlstads kommun ska göra en översyn av stödet till studieförbunden under 2011.

Hur viktig är kulturen? Hur villiga är medborgarna att stödja kultur med offentliga medel? En majoritet tycker att olika former av kultur ska stödjas, men kulturen prioriteras oftast lågt i förhållande till andra politikområden. Bibliotek samt barn- och ungdomskultur hör till det som anses viktigast, därefter följer museer och studiecirkelverksamhet och lite längre ner på skalan teater, opera/musikal/dans och klassisk musik.¹

Värmlänningarna sätter stort värde på den kommunala servicen inom kulturområdet, men ser det också som ett av de områden som i första hand kan minskas om nedskärningar ska göras.²

1 Västsvenska kulturvanor. (Rudolf Antoni i Regionen och flernivådemokratin, SOM-institutet, Göteborgs universitet 2008)

2 Värmland 2010 (SOM-institutet, Göteborgs universitet 2011)

BEFOLKNINGEN

Befolkningens storlek och sammansättning, utbildningsnivån, geografiska avstånd och kommunernas karaktär är några faktorer som inverkar på kulturlivets inriktning och dess utveckling på regional och lokal nivå.

Värmland är ett av de fem län i Sverige som haft den mest negativa befolkningsutvecklingen under perioden 1968–2010. Sedan mitten av 1990-talet har Värmlands befolkning minskat med mer än 10 000 personer, men minskningstakten har planat ut under 2000-talet. Under perioden 1998–2008 ökade Karlstad och Årjäng sin befolkning, men övriga kommuner tappade invånare. Mest minskade kommunerna i norr och öster: Torsby, Hagfors, Munkfors, Filipstad och Storfors.

Enligt prognoserna kommer kommunerna som tappat invånare att fortsätta tappa och kommunerna som ökat fortsätta att öka. Värmland kan komma att öka sin totala befolkning i framtiden, men det är långtifrån säkert. Andelen äldre ökar – och det innebär att försörjningsbördan för dem i yrkesverksam ålder stiger. Samtidigt minskar antalet ungdomar. Till exempel fanns det 2008 mer än 3 800 16-åringar i Värmland. År 2020 beräknas de vara 2 800.⁴

Slutsatsen är att Värmland måste kunna locka fler i arbetsför ålder att välja att bo kvar eller flytta hit. Annars riskerar länet att få brist på arbetskraft.

FOLKMÄNGD 2010-12-31 ³			
Kommun	Antal	Kommun	Antal
Arvika	26 034	Kil	11 706
Eda	8 524	Kristinehamn	23 808
Filipstad	10 562	Munkfors	3 771
Forshaga	11 266	Storfors	4 273
Grums	9 091	Sunne	13 255
Hagfors	12 480	Säffle	15 547
Hammarö	14 926	Torsby	12 414
Karlstad	85 753	Årjäng	9 855
		Totalt	273 265

3 regionfakta.com

4 Befolkningsprognos för Värmlands län 2008–2030 (Region Värmland 2009)

Utbildningsnivån i Värmland är relativt låg. Förutom Karlstad och Hammarö har Värmland en lägre andel invånare med utbildning på högskolenivå än riksgenomsnittet.

Sveriges Kommuner och Landsting har valt att dela in Sveriges kommuner i tio olika grupper. Till gruppen större städer räknas Karlstad, medan Hammarö, Forshaga och Kil klassas som förortskommuner. Arvika, Hagfors, Filipstad, Grums och Munkfors räknas till de varuproducerande kommunerna, medan Årjäng och Torsby klassas som glesbygdskommuner och Storfors som en pendlingskommun. Säffle och Kristinehamn ses som kommuner i tätbefolkad region och Eda och Sunne som kommuner i glesbefolkad region.

Det finns 66 tätorter i Värmland, det vill säga områden med sammanhängande bebyggelse med högst 200 meter mellan husen och minst 200 invånare. Av dem har Karlstad, Kristinehamn, Arvika och Skoghäll mer än 10 000 invånare medan ytterligare 24 tätorter har mellan 1 000 och 10 000 invånare. Tillsammans täcker de värmländska tätorterna bara drygt en procent av landarealen. Tätortsbefolkningens andel ökar stadigt. Nästan 75 procent av Värmlands befolkning bor i en tätort, men i Torsby, Årjäng och Sunne kommun bor mindre än 50 procent av befolkningen i tätort. Genomsnittet för riket är 85 procent.⁵

KULTURVANOR

Undersökningar av svenska folkets kulturvanor visar att kulturkonsumtionen långsamt ökat och breddats, inte minst bland de äldre befolknings-

grupperna. Stigande utbildningsnivå, bättre hälsa bland de äldre, ett ökat kulturutbud och ökat resande är några av förklaringarna. De kulturaktiva äldre kommer att bli fler i framtiden.

Det finns dock fortfarande betydande skillnader mellan unga och gamla, kvinnor och män, arbetare och tjänstemän samt storstadsbor och glesbygdsbor. Några exempel:

- Kvinnor – inte minst medelålders kvinnor – är mer kulturaktiva än män.
- Teater-, konsert-, bio- och museibesök är inte oväntat vanligare i storstäder än på landsbygden.
- Intresset för viss kultur, till exempel teater, dans och opera, ökar med utbildningsnivån.⁶

Vid sidan av medierna – tv, radio, dvd, internet, tidningar, tidskrifter, veckotidningar – är de vanligaste regelbundna kulturaktiviteterna musiklyssning och bokläsning, följt av att fotografera och filma, besöka någon historisk sevärdhet eller gå på bio.

En del undersökningar tyder på att eget skapande och utövande minskar, men det är viktigt att komma ihåg att undersökningarna sällan förmår att fånga upp den senaste teknik- och medieutvecklingen eller det gränsöverskridande och nyskapande. Man frågar till exempel hur många som skrivit dagbok, men inte hur många som bloggat. Gapet mellan kulturvaneundersökningarna och verkligheten tenderar att bli allt större.

5 Tätorter 2010 (Statistiska Centralbyrån)

6 Kultur kan göra skillnad! (Glesbygdverket 2009) samt Kulturvanor i Sverige 1987–2010 (Kulturrådet, SOM-institutet)

Kulturvanor i Värmland 2010 (procent) ⁷

Aktivitet	Minst någon gång per år	Minst någon gång per kvartal	Minst någon gång per månad
Läst någon bok	72	63	52
Gått på bio	34	19	6
Gått på museum	24	13	5
Deltagit i studiecirkel/kursverksamhet	19	16	13
Gått på teater	15	7	2
Sjungit i kör eller spelat musikinstrument	14	12	11
Tecknat, målat, skrivit poesi	13	10	8
Gått på pop/rockkonsert	12	5	1
Gått på opera/musikal/balet	11	4	1
Gått på konsert med klassisk musik	6	3	1

Många värmlänningar går på bio, konserter, teater, utställningar och museer – men sällan mer än några enstaka gånger per år och inte alls i samma utsträckning som storstadsbor.

I undersökningen ställdes inga frågor om handarbete, hemslöjd och hantverk, men tidigare studier visade att det är vanligare förekommande att man ägnar sig åt det i Värmland än i landet som helhet. Eget utövande av kultur, körsång och studiecirkelverksamhet är i allmänhet högre i gles- och landsbygd än i städer. Även andelen biblioteksbesök är högre där. ⁸

I undersökningen frågade man också vilka värmlänningar som de tillfrågade beundrade. På tio-i-topp-listan fanns fyra kulturpersonligheter: Selma Lagerlöf, Lars Lerin, Monica Zetterlund och Gustaf Fröding.

En del kommuner genomför egna kultur- och fritidsvaneundersökningar. Karlstads kommun har gjort sådana vart fjärde år sedan 2002.

Sett i ett internationellt perspektiv är Sverige det starkaste fästet för kultur i Europa, enligt en rapport från EU-kommissionen 2007. Hela 93 procent av svenskarna uppgav att de sysslar med någon form av konstnärlig aktivitet, som musik, skrivande eller måleri. EU-snittet var 62 procent. Dessutom toppade Sverige listan när det gällde att använda internet för att läsa tidningar, köpa böcker och lyssna på radio. ⁹

⁷ Värmland 2010 (SOM-institutet, Göteborgs universitet 2011)
⁸ Kultur kan göra skillnad! (Glesbygdverket 2009)

⁹ European Cultural Values (European Commission 2007)

Kulturområden och verksamheter

Foto: Mats Backer

SCENKONST, DANS OCH MUSIKTEATER

Wermland Opera grundades 1975. Operan ska producera opera, musikal, konserter och annan programverksamhet med hög konstnärlig kvalitet. Teatern har två scener – Karlstads teater och Spinneriet – men turnerar också i länet, då främst med mindre produktioner.

Det regionala uppdraget har formulerats på olika sätt under åren men kan sammanfattas med att Wermland Opera ska producera opera, musikal, konserter och övrig programverksamhet med hög konstnärlig kvalitet inom konstmusikens område och med en mångsidigt sammansatt repertoar. I uppdraget ingår också att utveckla tillgängligheten geografiskt – att bedriva uppsökande verksamhet. Arbetet med ett rikt utbud till barn och ungdom är prioriterat, liksom samarbeten med teater- och musiklivet, både i och utanför länet.

Under senare år har Wermland Opera bland annat satt upp *La Bohème*, *Spring Awakening*, *Sunset Boulevard*, *Rigoletto*, *Evigt ung*, *Ringens* – alla fyra operorna i *Nibelungens ring* – och *Crazy for you*, men också turnerat med mindre program, bland annat i projektet *Kultur på landsbygd*.

Orkestern hos Wermland Opera består av 34 musiker. Från 2011 har den Karlstad CCC som sin fasta konsertscen. Totalt har operan ett 70-tal fast anställda, men medeltalet anställda brukar vara

runt 100 personer och under ett normalt år kan totalt omkring 300 personer vara avlönade under kortare eller längre perioder.

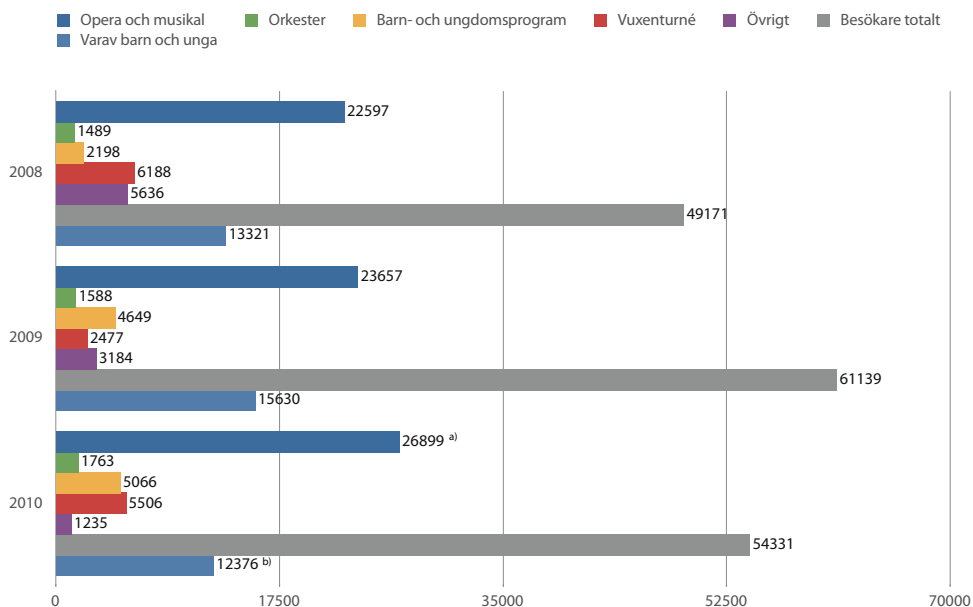
Wermland Opera drivs i stiftelseform och ska enligt föreskrifterna ”i första hand inom Värmlands län med fast ensemble och på annat sätt driva konstnärlig teaterverksamhet”. Operan ska också medverka till att förverkliga den nationella kulturpolitiken. Styrelsen för Wermland Opera väljs av regionfullmäktige för fyra år. Den uppställer de ekonomiska ramarna för verksamheten, utser operachef och handlägger övriga anställningsfrågor.

Offentlig basfinansiering 2011: Kulturrådet 33 395 000 kr, regionalt anslag 29 988 000 kr. Den samlade regionala finansieringen av Wermland Opera fördelas 2011 med 63 procent från Region Värmland och 37 procent från Karlstads kommun. Statsbidrag utgår formellt dels till operan som regional musikteater, dels till Region Värmland för länsmusikuppdraget.

Enligt en beräkning av Karlstads kommun av turismeffekterna genererade Wermland Opera 2007 en total omsättning hos företagen i Karlstad på 6,8 miljoner kronor och skatteintäkter på cirka en miljon kronor. De anställda vid Wermland Opera beräknades betala cirka 8 miljoner kronor i kommunalskatt, främst i Karlstads kommun.

www.wermlandopera.com

Wermland Opera, antal besökare

Wermland Opera nyckeltal

2008

2009

2010

Antal framträdanden

Karlstad	156	185	127
Övriga länet	125 ^{c)}	85 ^{d)}	116 ^{e)}
Nationellt/internationellt	6	20	34
Framträdanden totalt	287	290	277
Varav skolföreställningar	78	127	95

a) Varav Jubileumsfirande Gustaf Fröding 4 500 och turné i Kina 10 500

b) Inklusive 4 200 under turné i Kina

c) Tre-i-topp: Kristinehamn, Forshaga, Sunne

d) Tre-i-topp: Kristinehamn, Säffle, Torsby

e) Tre-i-topp: Forshaga, Sunne, Kristinehamn

Västanå Teater är en ideell förening som fick sitt stora publika genombrott när teatern flyttade till Berättarladan i Rottneros 1999. Sedan 2009 räknas Västanå Teater som en regionteater, vilket gav möjlighet till ett större, sammanhållet statligt stöd och en mer långsiktig finansiering.

Västanå Teater har en unik profil, med den folkliga kulturen som grund: berättarkonsten, musiken och dansen. Det värmländska kulturarvet bevaras, förnyas och når en bred publik genom uppsättningarna. Teatern har inte minst hämtat kraft och inspiration ur Selma Lagerlöfs verk. De senaste åren har Västanå teater satt upp *Bannlyst*, *Kalevala*, *En midsommarnattsdröm* och *Gösta Berlings Saga* i Berättarladan. I Berättarladans södra del finns sedan sommaren 2010 en utställning med kostymer, masker och rekvisita från tidigare uppsättningar.

En publikenkät sommaren 2007 visade att 60–70 procent av publiken i Berättarladan är tillresande från andra län eller länder. Teaterns turnéer under vinterhalvåret riktar sig i stor utsträckning till en ung publik. Vid sidan av teateruppsättningarna svarar Västanå Teater också för teaterutbildningar på gymnasie- och högskolenivå.

Publikintäkterna står för 40–50 procent av teaterns omsättning, vilket är en hög siffra för en regionteater. Det normala är 10–15 procent. Offentlig basfinansiering 2011: Kulturrådet 3 134 000 kronor, Region Värmland 3 366 000 kronor, Sunne kommun 500 000 kronor.

www.vastanateater.se

Västanå Teater, nyckeltal	2008	2009	2010
Publik			
Berättarladan	18 000	20 300	22 500
Turné	3 775	5 880	5 110
Turnésamarbete Riksteatern	8 906	0	0
Totalt	30 681	26 180	27 610
Antal framträdanden			
Värmland	71	88	100
Övriga landet	47 a)	37	25
Internationellt	11	10	1
Totalt	129	131	126
Varav skolföreställningar	29	41	(uppgift saknas)

a) Varav 28 i samarbete med Riksteatern

Riksteatern Värmland är en obunden ideell förening av folkrörelsekaraktär. Den är en samordnande intresseorganisation för de lokala teater- och arrangörsföreningarna i länet.

Föreningen har till uppgift att stärka scenkonsten för vuxna, barn och unga genom att stödja, stimulera och utveckla de lokala teaterföreningarna och andra arrangörer. I Värmland finns totalt elva lokala teaterföreningar, inklusive Unga arrangörsnätet.

Riksteatern Värmland fungerar också som en mötesplats för de fria regionala scenkonstproducenterna och har ett särskilt ansvar för att förmedla professionell scenkonst för barn och unga till kommunerna inom ramen för deras *Skapande skolasatsningar*.

Offentlig basfinansiering 2011: Riksteatern 300 000 kronor, Region Värmland 804 000 kronor.

Projektet *Kultur på landsbygd* var ett treårigt samverkansprojekt 2008–2010. Det drevs av Riksteatern Värmland tillsammans med ABF, NBV, Vuxenskolan, Folkets Hus och Parker, Bygdegårdarna, Våra Gårdar, Wermland Opera och Film i Värmland. Syftet med projektet var bland annat att skapa kontinuerliga kulturaktiviteter i befintliga samlingslokaler, engagera och utbilda lokala arrangörer i professionellt arrangörskap samt turnélägga och samordna kulturprogram så att man uppnår maximal kostnadseffektivitet. Totalt sågs scenföreställningarna av 10 272 personer. Den genomsnittliga platsbeläggningen var 64 procent.
www.riksteaternvarmland.se

Fria teatergrupper: Värmland har sedan 70-talet haft en mångfald av små, fria teatergrupper.

Grupperna är viktiga, inte minst för att skapa ett brett utbud av barnteater. Bland de nu verksamma finner man till exempel Figurteaterkompaniet, Totalteatern, Jäders Teater, Teater Duo Danzeros, Teatergruppen DOS och Lustens Dans & Teater. Riksteatern Värmland gjorde 2009 en genomlysning av gruppernas situation.¹⁰ Rapporten pekade bland annat på behovet av ökad samverkan och utbildning. Ett förslag var att inrätta en främjandedel – ett ”Teater i Värmland” – och att skapa en funktion för att lägga upp skolturnéer med ett delvis subventionerat utbud. Ingen av de värmländska frigrupperna får statsbidrag, däremot har grupperna fått stöd till sina produktioner av Region Värmland och ibland också av enskilda kommuner.

Amatörteater: I Värmland finns en rik amatöreteatertradition, med bland annat teater av och med unga samt revyverksamhet, inte minst i form av nyårsrevyer. De två största verksamheterna är Värmlandsteatern i Karlstad och SäffleOperan. En annan viktig aktör är Lekaressällskapet i Kristinehamn.

Värmlandsteatern är en ideell förening som startades 1987 och nu har cirka 300 ideella medlemmar. Föreningen definierar sig som en ”proffsig amatöreteater”. Föreningen bedriver olika former av utbildning inom teaterområdet och gör såväl större som mindre uppsättningar på olika scener. Värmlandsteatern har sin bas i teaterhuset Tempelriddaren i Karlstad. Två personer är heltidsanställda, som verksamhetsledare och producent. Karlstads kommun är huvudfinansiär av verksamheten.

¹⁰ Vår Tur Nu! (Riksteatern Värmland 2009)

Region Värmland ger ett årligt stöd till föreningens teaterskola, 2011 är det 250 000 kronor.

www.varmlandsteatern.se

SäffleOperan har sedan 1974 gjort ett 30-tal stora föreställningar på Medborgarhuset i Säffle, de senaste åren musikaler som *Guys and Dolls*, *Zorba* och *Cabaret*. Till varje uppsättning engageras både professionella skådespelare/sångare och en stor grupp amatörer. Operans Scenverkstad är ett samarbetsprojekt mellan SäffleOperan, kulturnämnden i Säffle och studieförbundet NBV. Inriktningen är mot barn från grundskolans lågstadium till tonåringar och består i första hand av teatercirklar men även av verksamhet innefattande smink och bildverkstad. SäffleOperan är en ideell förening med kommunalt stöd. Region Värmland har de senaste åren gett stöd till framförallt marknadsföring av musikaler med cirka 100 000 kronor per år.

www.saffleoperan.se

Dans i Värmland är ett resurscentrum inom Region Värmland som utvecklar och stärker dansen som konst- och uttrycksform. I uppdraget ingår att initiera, driva och samordna utvecklingsprojekt och därmed öka möjligheterna att uppleva och utöva dans inom såväl skola, utbildningar och institutioner som på fritiden. Tyngdpunkten ligger på verksamhet för barn och unga.

Mobila dansverkstaden är en regional resurs, inte minst för kommunernas dansverksamhet i skola och på fritid. Verksamheten har efterhand skapat underlag för fasta tjänster i kommunerna. Under 2010 var det drygt 2 500 barn och unga som fick möjlighet att i eget utövande möta danskonsten

genom Mobila dansverkstaden.

Möjligheterna att se professionell dans i Värmland har tidigare varit relativt få, men har ökat genom det arbete Dans i Värmland bedrivit för att knyta samman arrangörer, producenter, dansare och publik. Under 2010 arrangerade eller medverkade Dans i Värmland i arrangemang med en total publik på mer än 10 000 personer, varav cirka hälften under den internationella dansfestivalen *Abundance*. Dans i Värmland planerar för en ny *Abundance*-festival 2013.

Dans i Värmland genomför också internationella samarbetsprojekt. 2010 avslutades det tvååriga EU-projektet *Dansregion*, tillsammans med Teater Innlandet i Norge.

Offentlig basfinansiering 2011: Kulturrådet 200 000 kronor, Region Värmland 2 130 000 kronor. Genom projektfinansiering är dock omsättningen betydligt högre, år 2010 cirka 6 miljoner kronor.

www.dansivarmland.se

MUSIKLIVET

Det värmländska musiklivet har en stor bredd, inte minst på amatörnivån. Här finns utbildningar, utövande musiker inom de flesta genrer, liksom festivaler och musikstämmer som *Forshaga Kamarmusikdagar*, *Smöga Kamarmusikfestival*, *Saxå Kamarmusikfestival*, *Jössejazzen*, *Spelmansstämman och Dragspelsstämman i Ransäter*, *Utmarksmusik* och *Fryksdalsdansen*.

Viktigt är också det lokala föreningslivet, studieförbund och andra lokala arrangörer, musik- och kulturskolor, inspelningsstudior, skivbolag etcetera.

En betydande del av musiklivet och musik-

konsumenten är kommersiellt finansierad. Det offentliga stödet till musiken är till stor del en uppgift för kommunerna och staten. Region Värmlands återkommande engagemang inom musikområdet är i stort sett begränsat till Wermland Opera och distriktsorganisationer inom folkmusik och körsång.

Orkestern hos **Wermland Opera** har ett länsmusikansvar med stöd av Statens kulturråd.

Rikskonserter – som avvecklats och delvis ersatts av Statens musikverk – svarade för cirka 6 200 konserter runtom i Sverige 1997–2010, varav 166 i Värmland.¹¹

Studiefremjandet i Värmland/Bergslagen har under 2000-talet bedrivit flera stora musikprojekt med stöd av EU: *Skandinavisk Musikunion*, *Innovation Music Network* och *Rookie to Whiz*, som inleddes 2011.

En kartläggning av musiklivet i Värmland genomfördes 2002 på uppdrag av Region Värmland. Den kommer att följas upp inom ramen för arbetet med den regionala kulturplanen.

BILD OCH FORM

Konstlivet rymmer många organisationer och verksamheter som på olika sätt främjar och utvecklar konsten, dess aktörer och publik. Genom sina olika inriktningar kompletterar de varandra inom områden som utställnings- och programverksamhet, projekt, pedagogiska insatser, konstinköp och utbildning.

Konstmuseer: Möjligheterna att ta del av konst i Värmland har blivit allt fler under de senaste 10–15

åren. Rackstadmuseet, Kristinehamns Konstmuseum, Värmlands Museum, Laxholmen Lars Lerin, Skulpturhuset i Munkfors, numera nedlagda Alma Löf Museum, privata gallerier, konstgårdar, kommunala utställningslokaler och länets konstrundor och skulpturutställningar har erbjudit ett brett urval, både av tillfälliga och mer permanenta utställningar. Flera kommuner har också satsat på tillfälliga utomhusutställningar sommartid.

Värmlands Museum har ett särskilt ansvar inom konstområdet. Konstverksamhetens övergripande mål är att göra Värmlands konstliv till ett av de mest omtalade i Sverige. Museet ställer framförallt ut konst i den äldre museibygnaden (Cyrillushuset), men också på von Echstedtska gården och i en ny konsthall i Långban. Med stöd av Statens kulturråd har museet en anställd konstkonsulent på halvtid.

Kristinehamns konstmuseum är ett museum för modern och samtida konst. Uppdraget är att på ett pedagogiskt sätt presentera internationell, nordisk, svensk och värmländsk konst för så många som möjligt. Museet presenterar minst fem utställningar per år och har i snitt cirka 10 000 besökare årligen, varav ungefär 1 500 skolelever. Museet drivs i kommunal regi. 2010 var kommunens kostnad cirka 4,9 miljoner kronor. Region Värmland har under åren lämnat projektbidrag, framförallt till marknadsföring. Museet har framgångsrikt sökt svenska och nordiska projektmedel till olika utställningar.
www.kristinehamnskonstmuseum.com

¹¹ Kulturen i siffror 2009:3 – Statliga kulturinsatser regionalt (Kulturrådet)

Rackstadmuseet är skapat kring Rackstadkolonin, den grupp konstnärer som kring år 1900 slog sig ned vid sjön Racken utanför Arvika. Vid sidan av sina samlingar arrangerar museet tillfälliga utställningar, även med inriktning mot konsthantverk och hemslöjd. De senaste åren har museet satsat på att ta en nationell position inom ”outsider art”-området. 2010 hade museet 24 328 besökare. Museet drivs av en ideell förening med lokala sponsorinsatser och volontärarbete. Förhandlingar om ett ökat kommunalt åtagande pågår. Region Värmland har under åren lämnat projektbidrag, framförallt till marknadsföring.

rackstadmuseet.se

Laxholmen Lars Lerin är en utställningslokal i Munkfors för Lars Lerins konst. Den besöks årligen av omkring 15 000 personer.
www.laxholmen.org

Övriga utställningsarrangörer/lokaler för huvudsakligen professionell konst:

Arvika Konsthall
Galleri 39, Arvika
Enggården, Arvika kommun
Hamnmagasinet, Arvika
Blå Lagården, Arvika kommun
Arvika Konsthantverk, Arvika
Ärlandhallen, Glava Glasbruk, Arvika kommun
Museet Kvarnen, Filipstad
Kulturhuset, Deje, Forshaga kommun
Sliperiet i Borgvik, Grums kommun
Järnvägen i Borgvik, Grums kommun
Mimmis design, Grums kommun
Grums konstförening, Slotsbron, Grums kommun

Stadshuset, Hagfors
Norra Skolan (ABF), Hagfors
Stjärnsfors Kvarn, Hagfors kommun
Konsthantverkarna Karlstad
Galleri Konst, Karlstad
Konstfrämjandet, Karlstad
Café Gjuteriet, Karlstad
Galleri Runnevålen, Kil
Galleri Vågen, Kristinehamn
Galleri Kvadraten, Kristinehamn
Kulturhuset, Storfors
Sundsbergs gård, Sunne
Silvéniska galleriet, Säffle
Heidrums bok- & bildcafé, Torsby kommun
Prostgårdslagår'n, Torsby
Huset på Strand, Årjäng

Dessutom har många kommunbibliotek särskilda utställningshallar för konst.¹²

Konstrundor:

Övre Frykens konstrunda
Konstrundan Värmlands hjärta
Open Art – Kultur i Eda
Konstrundan i Årjäng
Konstrundan Karlstad med omnejd
Hammarös Ö-konstrunda

Konstfrämjandet Värmland är del av en folkrörelse och har ett 30-tal medlemsorganisationer i Värmland samt 220 enskilda konstklubsmedlemmar. Konstfrämjandet samverkar med kommuner, konstnärer och en rad organisationer, ofta i projektform.

¹² Enligt uppgifter från respektive kommun sommaren 2011

Organisationen får årliga anslag av drygt hälften av kommunerna i Värmland, framförallt Karlstads kommun där Konstfrämjandets galleri finns. Region Värmland ger ett årsanslag som 2011 var 330 000 kronor.

www.konstframjandet-varmland.se

Konstföreningar: I Värmland finns omkring 35 olika konstföreningar med mer än 7 000 medlemmar. Drygt hälften av dem är arbetsplatsanknutna. Konstföreningarna har som mål att öka kunskaperna om konstarten, bland annat genom spridning och visning av konst.

www.sverigeskonstforeningar.nu

Värmlands konstförening har omkring 1 450 medlemmar. Föreningen har till uppgift att stödja konstarten i Värmland, bland annat som arrangör av den årliga höstsalongen. Föreningen delar också ut årliga konststipendier.

www.varmlandskonstforening.se

Konstnärernas kollektivverkstad (KKV)

Värmland är en ideell förening med ett 80-tal medlemmar. Den är en av landets drygt tjugo kollektivverkstäder. Syftet med verkstäderna är att främja konstnärlig utveckling och förnyelse, minska konstnärernas omkostnader för framställning av verk i kostnads- och utrymmeskrävande tekniker och skapa mötesplatser för yrkeskåren. KKV driver verkstäder för grafik och skulptur, till exempel bronsgjutning. Karlstads kommun bidrar 2011 med ett hyresbidrag på 341 000 kr medan Region Värmland stödjer verksamheten med 208 000 kr.

www.kkvvarmland.se

Kommunerna har ofta egna konstsamlingar och avsätter i varierande grad medel till inköp av konst och offentlig utsmyckning, mest i Karlstad (2 800 000 kronor), Arvika (100 000 kronor) och Kristinehamn (75 000 kronor). Övriga kommuners inköpsanslag ligger på 0–30 000 kronor. Några kommuner tillämpar enprocentsregeln, vilket innebär att en procent av bygg- och exploateringsbudgeten avsätts för konstnärlig gestaltning.

Landstinget i Värmland har genom åren förvärvat åtskillig konst och samlingen uppgår till närmare 19 000 verk. Samlingen är representativ både vad gäller olika konstformer och som en tidsspegel. Under 2010 avsattes 830 000 kronor för konstinköp. Inköp av löskonst görs från utställningar på gallerier eller liknande, både inom och utom länet, medan uppdrag för byggnadsintegrerad konst sker efter särskilda riktlinjer. Landstingets offentliga miljöer utformas med omsorg om helheten där konstutsmyckningen är en väsentlig del. Fram till 1995 avsattes medel för utsmyckning utifrån enprocentsregeln vid nybyggnation och 0,5 procentsregeln vid ombyggnation. Numera avsätts pengar vid nybyggnation, men nivån varierar.

KULTURARV OCH MUSEER

Gruvorna och skogen, bruken och sågverken, herrgårdarna och kyrkorna, städernas och landsbygdens utveckling, militärhistoria och finnkultur är bara några aspekter av Värmlands rika och mångskiftande kulturarv. Kulturarvsarbetet engagerar många olika institutioner, myndigheter och organisationer, bland andra Värmlands Museum, Värmlandsarkiv, Folkrorelsernas arkiv för Värmland, Sverige Ame-

rika Centret, Slöjd i Värmland, Länshemslöjdsföreningen i Värmland, folkbiblioteken, länets många hembygdsföreningar, länsstyrelsen och de många museer med olika specialinriktningar som vuxit fram under årens lopp.

Värmlands Museum invigdes 1929, och utvidgades 1998 med en tillbyggnad som möjliggjorde en breddning av verksamheten och ledde till en femdubbling av antalet besökare. 2004 återinvigdes den äldre delen, Cyrillushuset, som konstavdelning.

Värmlands Museum är ett av de mest besökta regionala museerna i landet. Museet har fyra filialer som drivs med finansiellt stöd av respektive värdkommun: Dyvelstens flottningsmuseum i Forshaga kommun, Långbans gruvby i Filipstads kommun, Torsby Finnkulturcentrum och von Echstedtska gården i Säffle kommun.

Från 2011 arbetar museet utifrån en ny vision: ”Dynamiskt och angeläget med hög professionalitet som förmår att ge perspektiv på samtida fråge-

ställningar. En plats där alla känner sig välkomna och delaktiga.”

På Värmlands Museum genomförs årligen 20–30 utställningar samt cirka 250 offentliga arrangemang. Museet har omfattande egna samlingar, både av konst och föremål. Andra viktiga delar av verksamheten är byggnadsvård och arkeologi.

Barn och unga är en viktig målgrupp. 2010 hade museet över 30 000 besökare under 20 år, varav drygt 13 000 i skolgrupper.

Museistyrelsen består av nio ledamöter med nio suppleanter. Dessa utses av Karlstads kommun, Värmlands Museiförening och Landstinget i Värmland (efter nominering av Region Värmland). Styrelsen ska handha stiftelsens angelägenheter, utse museichef och fastställa instruktion för denna.

Offentlig basfinansiering 2011: Kulturrådet 6 044 000 kronor, Region Värmland 11 450 000 kronor, Karlstads kommun 7 633 000 kronor, övriga kommuner cirka 1 100 000 kronor. Det samlade regionala anslaget till Värmlands Museum fördelas med 60 procent från Region Värmland

Besök	2008	2009	2010
Värmlands Museum	244 344	246 492	235 323
- varav till utställningarna	88 126	89 345	86 626
Dyvelstens flottningsmuseum	2 100	2 250	2 825
Långbans gruvby	6 000	6 000	5 650
- varav till utställningarna	3 200	4 200	4 750
Von Echstedtska gården	4 500	5 900	4 800
Torsby Finnkulturcentrum	7 638	8 212	7 054

och 40 procent från Karlstads kommun. De fyra kommuner som har filialer bidrar till finansieringen av dessa.

www.varmlandsmuseum.se

Museer: Det värmländska museilandskapet rymmer ett 40-tal regelbundet öppna museer. Här finns till exempel Arvika fordonsmuseum, Bruksmuseet i Glava Glasbruk, Eda Glasmuseum, Lesjöfors Museum, Hammarö skärgårdsmuseum, Nordiska travmuseet i Årjäng, Sillegården, Torsby fordonsmuseum, Utmarksmuseet, Knäckebröds-museet i Filipstad och ett antal konstmuseer. Värmlands Museum organiserar nätverk för museerna.

Minnesgårdar och personmuseer: Vid sidan av Mårbacka – Selma Lagerlöfs hem – finns ett antal minnesgårdar och personmuseer i Värmland, till exempel Alsters herrgård med sin Gustaf Fröding-utställning, Erlandergården, konstnären Christian Erikssons Oppstuhage, Sahlströmsegården, Nils Ferlin-utställningen på Museet Kvarnen i Filipstad, Bovilgården i Utterbyn och Fridolf Rhudin-museet i Munkfors.

Länsstyrelsen Värmland ansvarar för frågor som rör kulturmiljön, det vill säga bland annat fornlämningar, värdefull historisk bebyggelse och hela kulturlandskap. Länsstyrelsen företräder kulturmiljöintressena i samhällsplaneringen, fördelar bidrag för vård av länets kulturmiljöer och ser till att lagar och andra regler till skydd för kulturarvet följs. Under 2011 har länsstyrelsen tagit fram ett förslag till en ny kulturmiljöstrategi för Värmland.

Kulturmiljövård: Riksantikvarieämbetet fördelade totalt 3 280 miljoner kronor i bidrag till kulturmiljövård 1998–2010. Cirka 108 miljoner kronor gick till Värmland, som var ett av de län i Sverige som fick minst.¹³ En viktig förklaring till det är att Värmland har relativt få fornlämningar, omkring 9 700 av landets totalt 651 000. Cirka 250 av dem vårdas med hjälp av bidrag från länsstyrelsen.¹⁴ Av Sveriges cirka 2 000 byggnadsminnen finns ett 70-tal i Värmland.¹⁵ Sedan år 2000 har staten också bidragit med mer än 110 miljoner kronor till Karlstads stift för vård och underhåll av kyrkliga kulturminnen.¹⁶

I Värmland finns två kulturreservat, områden som på skilda sätt präglats av äldre tiders markanvändning och resursutnyttjande. De två är Juhola finngård och Brattforshedens krigsflygfält.

Av Sveriges 1 700 riksintressanta kulturmiljöer finns ett 40-tal i Värmland. Några av de mer välkända är Eda Skansar, Långban, Persberg, Borgvik, Alsterdalen, Ransäter, Mårbacka och Rottneros. Det kyrkliga kulturarvet utgör en viktig del av kulturmiljöerna. I Värmland finns 100 lagskyddade kyrkomiljöer, varav nio modernare.

Regeringen tillsatte 2011 en särskild utredare som ska se över lagstiftningen och de nationella målen på kulturmiljöområdet. Uppdraget ska redovisas senast 31 mars 2012.

www.lansstyrelsen.se/varmland

¹³ Kulturen i siffror 2009:3 – Statliga kulturinsatser regionalt (Kulturrådet) samt Kulturen i siffror 2011:1 – Statliga kulturinsatser regionalt (Kulturrådet)

¹⁴ Kultursverige 2009 – Problemanalys och statistik (Swecult)

¹⁵ Kulturmiljöstrategi Värmland 2011 (Länsstyrelsen Värmland, remissupplaga, augusti 2011)

¹⁶ Kulturmiljöstrategi Värmland 2011 (Länsstyrelsen Värmland, remissupplaga, augusti 2011)

Hembygdsrörelsen: Värmland har ett 90-tal hembygdsföreningar med drygt 17 000 medlemmar. Totalt förvaltar föreningarna nästan 600 byggnader, över 100 000 föremål och cirka 700 000 foton. Hembygdsgårdarna i Värmland har tillsammans mer än 315 000 besökare per år.¹⁷ Region Värmland ger ett årsanslag till Värmlands Hembygdsförbund på 80 000 kronor för dess regionala verksamhet. Hembygdsförbundets ändamål är att vårda och synliggöra hembygdens kultur och miljö så att denna blir en naturlig grund för ett gott liv.

www.hembygdvarmland.se

HEMSLÖJD

Slöjd i Värmland och dess läns-hemslöjds-konsulent ska initiera, stödja, samordna och leda regionala utvecklingsprocesser inom slöjdområdet, för att därigenom bidra till en ekonomiskt, socialt och miljömässigt hållbar utveckling i Värmland.

I uppdraget ingår att arbeta med hemslöjden utifrån ett näringsinriktat, kulturarvsinriktat och kunskapsförmedlande perspektiv.

Inom verksamheten ryms bland annat arbete med rådgivning, utställningar, marknader, utvecklingsprojekt, temadagar, föredrag och utbildningar. Under 2010 tog hemslöjds-konsulentens bland annat fram broschyren Slöjd, mat- & konsthantverk som trycktes i 20 000 exemplar, samarbetade med Skansen för att genomföra ett bondbröllop från Värmland och var redaktör för Värmländsk Kulturs sommarnummer med textil som tema.

Offentlig basfinansiering 2011: Nämnden för hemslöjdsfrågor 297 000 kronor, Region Värmland 769 000 kronor.

Nyckeltal 2010

Besök/hembesök: 316 slöjdare

Föredrag: 22 föredrag för 595 personer

Utställningar: 36 396 besökare

Arrangemang för barn och unga: nio arrangemang med 165 deltagande barn och unga samt 74 pedagoger

Kurser, workshops etcetera: 1 226 deltagare

slويد-i-varmland.regionvarmland.se

Länshemslöjdsföreningen i Värmland är en mångkulturell och opolitisk organisation som arbetar för att bevara och utveckla det kulturella arv på hemslöjdens område som finns representerat i Värmland, ta tillvara det tekniska kunnandet inom skilda slöjdarter och främja nyskapande insatser.

www.hemslojden.org/varmland

ARKIVVERKSAMHET

Arkiven är nödvändiga för att bevara, vårda och tillgängliggöra vår historia. I Värmland finns arkiv i kommunerna, hos myndigheter och institutioner, hos företag och i föreningar.

Värmlandsarkiv var ursprungligen ett bruks- och industrihistoriskt arkiv. Ansvaret för detta arkiv vilar numera formellt på Föreningen Värmlandsarkiv (se nedan). Institutionen Värmlandsarkiv är en del av Region Värmland och har med tiden fått allt fler uppdrag som innefattar den kommunala och statliga sektorns arkiv i länet. Sedan 1998 finns Värmlandsarkiv i Arkivcentrum, det gamla seminariet i Karlstad, tillsammans med Folkrörelsernas arkiv för Värmland, Karlstads kommunarkiv och Landstingsarkivet. Forskarsalen på Arkivcentrum besöks årligen av cirka 4 500 personer.

¹⁷ Enkät verksamhetsåret 2008 (Sveriges Hembygdsförbund)

Värmlandsarkiv ska med ett historiskt perspektiv arbeta för regional utveckling i Värmland genom god arkivstruktur hos arkivbildarna inom statlig, kommunal och enskild sektor och god tillgång till regionalt arkivmaterial för brukarna. Värmlandsarkiv har i stor utsträckning olika myndighetsuppgifter. Arkivet tar emot, bevarar, vårdar, tillgängliggör och tillhandahåller arkivhandlingar, bland annat för den kommunala och statliga sektorn i länet.

Värmlandsarkiv har en tämligen komplicerad organisations- och finansieringsbild, som till stora delar regleras i olika avtal och statliga förordningar. Region Värmland och Kulturdepartementet har ingått ett avtal om utförande av statligt arkivuppdrag för Värmlands län, vilket innebär att Värmlandsarkiv har så kallad landsarkivfunktion.

Värmlandsarkiv har cirka 24 000 hyllmeter arkivmaterial. En arkivdepå finns i Zakrisdal. Den har sedan invigningen 2006 byggts ut två gånger, senast under 2010. Depån delas med Folkhälsovetenskapens arkiv för Värmland, Karlstads kommunarkiv och Polismyndigheten Värmland.

Region Värmlands anslag motsvarar en dryg tredjedel av omsättningen. Basanslaget inkluderar också hyresbidrag till Folkhälsovetenskapens arkiv i Värmland för lokaler i Arkivcentrum och Zakrisdalsdepån. Karlstads kommun bidrar med 27 procent av hyreskostnaden i Arkivcentrum i enlighet med ett avtal som slöts mellan Landstinget i Värmland och kommunen 1999.

Värmlandsarkivs övriga intäkter är statliga medel, lönebidrag, ersättning från Föreningen Värmlandsarkiv och intäkter från försäljning av tjänster, leveransintäkter, konsultuppdrag etcetera.

Offentlig basfinansiering 2011: Riksarkivet cirka 4,3 miljoner kronor, Region Värmland 6 311 000 kronor, hyresbidrag från Karlstads kommun cirka 850 000 kronor. Värmlandsarkiv omsatte år 2010 cirka 15,7 miljoner kronor.

varmlandsarkiv.regionvarmland.se

Föreningen Värmlandsarkiv är ett näringslivsarkiv med ett 50-tal medlemsföretag och en egen styrelse. Föreningen har inga anställda, utan köper

Nyckeltal	2008	2009	2010
Antal förfrågningar	4 442	4 826	4 639
Arkivleveranser	580	572	1 153

tjänster från institutionen Värmlandsarkiv. Föreningen Värmlandsarkiv får statligt stöd som regionalt näringslivsarkiv. År 2011 uppgår statsbidraget till 140 000 kronor. Medlemmarna bidrar årligen med omkring 1 miljon kronor. Föreningens omsatte 2010 totalt cirka 1,2 miljoner kronor.

Folkrorelsernas arkiv för Värmland är en ideell förening med drygt 170 medlemsorganisationer. Arkivet samlar in, bevarar, registrerar och gör arkivmaterial från föreningslivet tillgängligt för forskning och studier. Folkrorelsernas arkiv för Värmland samverkar med övriga intressenter i Arkivcentrum. Under 2010 tog arkivet emot 97 leveranser och hanterade 344 forskarförfrågningar och andra ärenden.

Offentlig basfinansiering 2011: Riksarkivet 291 180 kronor, Region Värmland 327 000 kronor, kommunerna cirka 333 000 kronor. Arkivet får årliga anslag från drygt hälften av de värmländska kommunerna, bland annat Karlstad.

www.arkivcentrumvarmland.se/fa.html

FILMKULTURELL VERKSAMHET

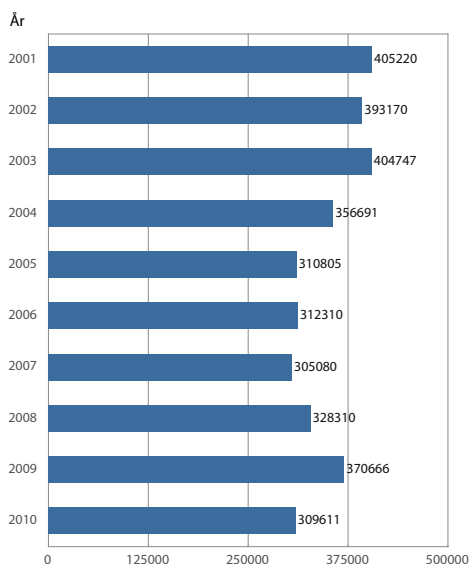
Biografer: Vid årsskiftet 2011 fanns det 20 biografer (totalt 30 dukar) i Värmland. Det har länge funnits minst en bio i varje kommun, men i dag är framtiden osviss för flera av biograferna. Hittills har de flesta värmlänningar haft högst 30 minuters resa till närmaste biograf, men det kan förändras, beroende på hur många biografer som lyckas ställa om till biobranschens digitalisering. Alla biografer utom Filmstaden i Karlstad och Palladium i Arvika är förenings- eller kommunägda.¹⁸

Filmstudior som visar kvalitetsfilm finns i Karlstad, Kristinehamn och Säffle, medan Arvika har en Bio Kontrast-verksamhet. Under 2011 arrangerades filmfestivaler i Arvika och Sunne.

Biobesök: Karlstad, Torsby, Arvika och Kristinehamn är kommunerna med flest biobesök per invånare. Karlstad är en av de tio kommuner i Sverige som noterar flest besök per invånare.

¹⁸ Kultur kan göra skillnad! (Glesbygdsverket 2009) samt Öga för bio (Lars Gillegård och Våra Gårdar 2011)

Biobesök i Värmland

Värmlänningar ser fler svenska filmer än riksgenomsnittet – och färre amerikanska. De största publikfilmerna på bio i Värmland åren 2001–2010 var *Sagan om ringen*-trilogin, följt av *Mamma Mia!* och *Såsom i Himmelen*. Bland de 20 mest sedda filmerna i Värmland fanns också Ulf Malmros-filmerna *Bröllopsfotografen* och *Smala Sussie* samt Värmlandsinspelade *Rallybrudar*.¹⁹

Skolbio: Det är allt färre barn och unga som går på bio på skoltid. I Värmland bedrevs skolbioverksamhet under läsåret 2009/2010 av sex kommuner: Arvika, Hammarö, Karlstad, Kristinehamn, Storfors och Sunne.²⁰

19 www.sfi.se/statistik
20 Skolbio i Sverige 2010 (Filminstitutet 2011)

Film i Värmland ska initiera, stödja, utveckla, stärka och samordna filmkulturell verksamhet, filmproduktion och filmpedagogisk verksamhet, i nära samverkan med andra filmarbetare, produktionsbolag, biografer, föreningsliv och skolor. Film i Värmland fördelar också samproduktionsmedel och andra filmstöd – bland annat teknikstöd – utifrån särskilda regelverk som fastställs av Region Värmlands styrelse.

Film i Värmland arbetar i bred samverkan. Bland annat arrangeras den årliga regionala filmfestivalen *Filmörnen* i samarbete med Värmlands Filmförbund.

Offentlig basfinansiering 2011: Statsbidrag 1 174 000 kronor, Region Värmland 3 133 000 kronor. Statsbidraget fördelas av Svenska Filminstitutet och syftar till att främja regional och lokal filmverksamhet, framförallt med och för barn och ungdom.

Svenska Filminstitutet fördelade 1998–2008 totalt 284 miljoner kronor i stöd till regional och lokal filmverksamhet, varav drygt 18 miljoner kronor till Värmland. Bara Västra Götaland, Skåne, Stockholms län och Norrbotten fick mer.²¹

www.filmivarmland.se

Nyckeltal	2008	2009	2010
Samproduktioner	6	8	4
Teknikstöd	30	33	20

21 Kulturen i siffror 2009:3 – Statliga kulturinsatser regionalt (Kulturrådet)

BIBLIOTEK OCH BÖCKER

Värmland har en lång tradition inom litteratur och berättande. Arvet från Selma Lagerlöf och Gustaf Fröding lever kvar, men i länet finns också nya berättare inom skilda genrer.

Folkbiblioteken: Biblioteken är en av de mest uppskattade samhällsinstitutionerna. ²² 2009 fanns det totalt 54 utlåningsställen i Värmland, varav åtta var bokbussar. Sedan år 2000 har nästan hälften av filialbiblioteken i Värmland lagts ned, ändå har de flesta värmlänningar inte mer än 30 minuters resa till ett bibliotek. ²³

Bokutlåningen minskar, framförallt skön- och facklitteratur för vuxna, medan efterfrågan på musik och filmer ökat. Samtidigt har biblioteken fått en allt tydligare roll som kunskaps- och informationscentrum, social mötesplats och en resurs för studerande i alla åldrar.

Alla län i Sverige redovisar fler biblioteksbesök per invånare än Värmland. Bara Stockholms län redovisar lägre utlåning per invånare än Värmland. ²⁴ Nationella kulturvaneundersökningar visar att biblioteksbesöken vänt nedåt, främst beroende på en minskning bland ungdomarna.

Det som lånas mest på de värmländska biblioteken är svenska deckare och barnböcker – bland annat Alfons Åberg och Lasse Maja-serien. I några kommuner hör också den norska författaren Laila Brendens Hannah-serie till det mest utlånade. ²⁵

²² Värmland 2010 (SOM-institutet, Göteborgs universitet 2011)

²³ Kultur kan göra skillnad! (Glesbygdsverket 2009)

²⁴ Kulturen i siffror 2009:2 Folkbibliotek 2008 (Kulturrådet)

²⁵ "Värmlänningarnas boktrender år 2010", Nya Wermlands-Tidningen 2010-12-29

Nyckeltal 2009	Värmland	Riket
Total utlåning per invånare	7,0 lån	7,6 lån
Barnbäckers andel av total utlåning	46,1%	49,1%

Skolbiblioteken ska främja språkutveckling och stimulera till läsintresse. Omkring en tredjedel av landets skolenheter – främst mindre skolor – saknar skolbibliotek. Vid en inventering 2008 var Värmland ett av de fyra län som hade störst andel skolor som saknade skolbibliotek. ²⁶

Övriga bibliotek: Sjukhusbiblioteken spelar en viktig roll, både för personal och patienter. Bibliotek finns vid sjukhusen i Arvika, Karlstad och Torsby.

Karlstads universitetsbibliotek har som central uppgift att effektivt betjäna och främja högre studier och vetenskaplig forskning. I biblioteket finns det 1 300 sittplatser, 230 datorarbetsplatser samt 28 grupprum och studieceller. Musikhögskolan Ingesund är en del av universitetsbiblioteket.

Länsbiblioteket i Värmland ska initiera, stödja och samordna biblioteksutveckling, bidra till att utbudet av och tillgången till information förbättras i hela länet, exempelvis genom nya digitala medier och systemlösningar för samordning och tillgänglighet, öka intresset för Värmlandslitteratur, förmedla fjärrlån och ansvara för inläsnings tjänst

Målgruppen är i första hand länets 16 kommunbibliotek. Länsbiblioteket är en del av Region Värmland.

²⁶ Kulturen i siffror 2009:1 – Skolbibliotek 2008 (Kulturrådet)

Länsbiblioteket samordnar bland annat arbetet inom *Bibliotek Värmland*, genomför projekt och fortbildning inom barn- och ungdomsområdet liksom äldreverksamhet, samordnar frågor kring regional upphandling och samverkan kring medier, och utvecklar en gemensam bibliotekswebb. 2010 genomfördes totalt 72 arrangemang (kurser, arbetsmöten etcetera) för 660 deltagare.

Offentlig basfinansiering 2011: Statsbidrag 1 426 000 kronor, Region Värmland 3 206 000 kronor. Statsbidraget till länsbiblioteket syftar till att ge varje medborgare en god tillgång till böcker och information samt att öka intresset för läsning genom att länsbiblioteken bistår folkbiblioteken med kompletterande medieförsörjning, rådgivning, information, fortbildning samt specialtjänster.

lansbiblioteket-i-varmland.regionvarmland.se

Bibliotek Värmland är ett begrepp som skapades 2003 genom ett samverkansprojekt mellan biblioteken i Värmland. Målet är att finna praktiska lösningar som främjar samarbete och undanröjer både formella och informella hinder för biblioteksanvändarna. Samverkan sker i en rad frågor, bland annat kring ett kostnadseffektivt gemensamt biblioteksdatasystem för tolv kommunbibliotek. För närvarande pågår arbetet med att bygga upp en gemensam bibliotekswebb för de tolv biblioteken.

www.bibliotekvarmland.se

Bibliotekslagen stadgar att det bör finnas ett länsbibliotek i varje län. Länsbiblioteket ska bistå folkbiblioteken med kompletterande medieför-

sörjning och andra regionala biblioteksuppgifter. Landsting och kommuner ska enligt lagen anta planer för biblioteksverksamheterna.

Länsbiblioteket i Värmland ansvarar under 2012 för upprättandet av en ny regional biblioteksplan för länet, med strategier för framtida biblioteksutveckling.

Tolv av de 16 kommunerna har tagit fram en egen biblioteksplan: Arvika, Eda, Forshaga, Grums, Hammarö, Karlstad, Kristinehamn, Munkfors, Storfors, Sunne, Säffle och Torsby.

Bokmässor: För att lyfta fram värmländsk litteratur bidrar Region Värmland ekonomiskt till Värmlandsmontern på *Bok & Bibliotek* i Göteborg och den värmländska bokmässan på Värmlands Museum. I Värmlandsmontern genomfördes 2010 ett 70-tal scenprogram. *Värmländsk Bokmässa* erbjöd ett 80-tal scenprogram och 100 utställare. Den lockade omkring 2 000 besökare. Inför bokmässorna ger Region Värmland ut den årliga publikationen *Bok i Värmland – aktuellt om litteratur från berättarnas landskap*.

Bokutgivningen i Sverige har ökat kraftigt under 2000-talet. Över 20 000 titlar ges ut varje år, varav mer än 2 500 skönlitterära titlar. Allt fler ger ut på eget förlag. Normalt har åtminstone ett 100-tal av de nyttgivna böckerna Värmlandsanknytning, antingen genom sitt tema eller därför att författaren bor i länet.

Bokförsäljningen har stadigt ökat sedan 80-talet, men började vika nedåt 2008. Det säljs cirka 80 miljoner böcker i Sverige per år. Totalt säljs

böcker för 7 miljarder kronor. Försäljningen via internet ökar, medan bokhandlare, varuhus och bokklubbar minskar sin försäljning. Fackböcker ökar, medan skönlitteratur samt barn- och ungdomsböcker tappat. Ljudboksmarknaden har stagnerat. ²⁷ Antalet bokhandlare och antikvariat har stadigt minskat. ²⁸

Författare och sällskap

- Av de 200 mest utlånade författarna i folk- och skolbibliotek 2009 var fem värmlänningar: Inger och Lasse Sandberg, May Bylock, Helene Tursten och Selma Lagerlöf. ²⁹
- Litterära sällskap med Värmlandsanknytning: *Tage Aurell Sällskapet*, *Erik Beckman-sällskapet*, *Nils Ferlin-Sällskapet*, *Gustaf Fröding-sällskapet*, *Geijersamfundet*, *Selma Lagerlöf-sällskapet* och *Gunnar Turesson-sällskapet*. ³⁰

Föreningen Värmlandslitteratur är en ideell förening som vill stimulera till läsning och inköp av värmlandslitteratur, bland annat genom sitt medlemsblad *Wermlandiana*. Föreningen hanterar genom ett särskilt avtal Region Värmlands litteraturstipendium på 50 000 kronor.

www.varmlandslitteratur.se

Litteraturutredning: Regeringen tillsatte 2011 en kommitté som ska analysera litteraturens ställning i dag och identifiera utvecklingstendenser. Kommittén ska bland annat analysera litteraturens ställning

i skolan, läsfrämjande insatser och bokmarknaden. Uppdraget ska redovisas senast 1 september 2012.

FOLKBILDNING

Studieförbunden bidrar med sin lokala närvaro till ett rikt och varierat kulturliv i kommunerna, med främst studiecirklar och olika kulturprogram. En annan viktig aktör inom det samhällsstödda folkbildningsarbetet är folkhögskolorna, med både långa och korta kurser och kulturaktiviteter. En stor del av folkbildningsarbetet sker i nära samarbete med folkrörelser och andra organisationer.

Folkbildningen finansieras till stor del genom stöd från stat, landsting och kommuner. Det statliga stödet fördelas av Folkbildningsrådet. Syftet med statens stöd är att stödja verksamhet som bidrar till att stärka och utveckla demokratin och göra det möjligt för människor att påverka sin livssituation och delta i samhällsutvecklingen. Syftet är också att utjämna utbildningsklyftor och bredda intresset för och öka delaktigheten i kulturlivet.

Studieförbunden: Det finns tio studieförbund på nationell nivå. Störst nationellt är ABF, Sensus och Studieförbundet Vuxenskolan. ³¹

En växande verksamhetsgren inom studieförbunden är kulturprogram av olika slag, främst sång/musik och föreläsningar.

Cirka 12 800 program ordnades i Värmland under 2009, med omkring 648 000 deltagare. Vanligast är program inom sång och musik samt föreläsningar. ³²

²⁷ Svenska Förläggareföreningens Branschstatistik 2010

²⁸ <http://www.svb.se/nyheter/vad-har-hant-med-det-svenska-bokhandelnatet-sedan-1970>

²⁹ De mest utlånade författarna i folk- och skolbibliotek 2009 (Sveriges Författarfond)

³⁰ <http://www.dels.nu/medlem/medlem2.html>

³¹ Kulturen i siffror 2010/3 – Studieförbunden 2008 och 2009 (Kulturrådet)

³² Kulturen i siffror 2010/3 – Studieförbunden 2008 och 2009 (Kulturrådet)

I Värmland arrangerade studieförbunden under 2009 cirka 7 400 studiecirklar med totalt 55 700 deltagare. Kvinnor dominerar bland deltagarna, ingen annanstans är andelen så hög som i Värmland: 64 procent. Ämnesområdet *Humaniora och konst* dominerar cirkeldeltagarna med drygt 60 procent av cirkeldeltagarna. Musik, sång, dans och teater dominerar. Andra stora ämnen är husdjurskötsel, historia och friskvård. Antalet studiecirklar minskar sakta men säkert. Relativt få värmländska ungdomar deltar i studiecirklarverksamhet jämfört med övriga landet.³³

Inom verksamhetsformen *Annan folkbildningsverksamhet* genomförde studieförbunden 2007 omkring 2 800 arrangemang med 32 000 deltagare.³⁴ Denna verksamhet har friare och flexibla former än studiecirklarna och deltagarna kan här vara både fler och yngre.

Deltagandet i studieförbundsverksamhet är generellt högre i sydöstra Sverige och i norra Sverige (räknat från Värmland och Örebro län) än i övriga landet.³⁵

Staten har under tio år ökat sin andel av finansieringen av studieförbunden från 61 till 71 procent. Kommunerna bidrar med 17 procent (att jämföra med 24 procent för tio år sedan), landsting/regioner med 12 procent.

Statsbidraget till studieförbunden uppgår totalt till drygt 1,6 miljarder kronor.

Inom kommuner och landsting/regioner är det folkbildningen som drabbats hårdast av besparingar inom kulturområdet de senaste åren.³⁶

Region Värmland ger studieförbunden anslag utifrån särskilda regler som fastställdes av regionstyrelsen 2007. Målet med anslagsgivningen är att stödja en verksamhet som syftar till att ge människor möjlighet att påverka sin livssituation, öka sin livskvalitet och skapa engagemang i samhällsutvecklingen. 2011 är anslaget totalt 7 899 000 kronor.

Kommunernas stöd till studieorganisationer varierar kraftigt. Eda, Kristinehamn och Arvika ger ett stöd på mer än 50 kronor/invånare, medan Hagfors, Kil och Storfors ligger på mindre än 20 kronor/invånare.³⁷

Stöd till studieförbunden 2011

Arvika	1 370 000
Eda	210 000
Filipstad	300 000
Forshaga	300 000
Grums	200 000
Hagfors	250 000
Hammarö	340 000
Sunne	360 000
Karlstad	2 654 000
Kil	205 000
Kristinehamn	600 000
Munkfors	50 000
Storfors	70 000
Säffle	500 000
Torsby	400 000
Årjäng	0

33 Kulturen i siffror 2010/3 – Studieförbunden 2008 och 2009 (Kulturrådet)

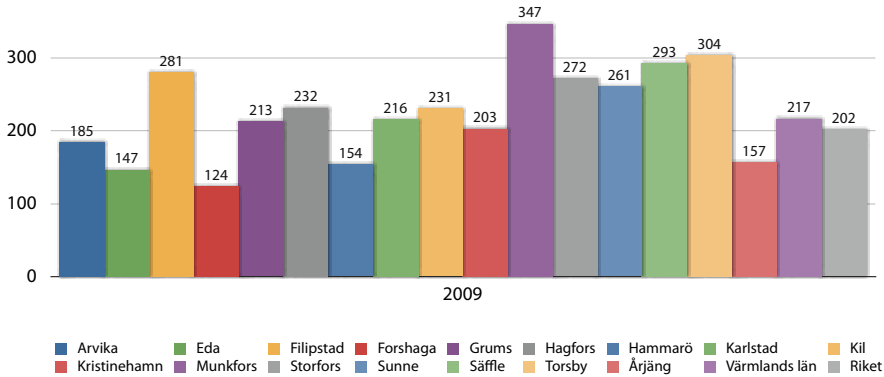
34 Kulturen i siffror 2008/2 – Studieförbunden 2007 (Kulturrådet)

35 Kultur kan göra skillnad! (Glesbygdverket 2009)

36 Kultur- och fritidsbudget i ekonomiska kristider (Kulturrådet, SKL 2010)

37 Kulturen i siffror 2010:7 – Kulturens finansiering 2008–2009 (Kulturrådet)

Studiecirkeldeltagare per 1000 invånare 2009

Folkhögskolorna har en nedre åldersgräns på 18 år för de allmänna kurserna. De arbetar utifrån olika profiler. Hos de sex värmländska folkhögskolorna är de estetiska kurserna en framträdande del av kursutbudet. Geijerskolan i Ransäter drivs av en stiftelse, övriga fem skolor – Ingensunds folkhögskola i Arvika, Klarälvdalens folkhögskola i Stöllet, Kristinehamns folkhögskola, Kyrkeruds folkhögskola i Årjäng och Molkoms folkhögskola – har Region Värmland som huvudman. Regionstyrelsen antog år 2010 en plan för folkhögskolorna. Skolorna ska vara offensiva med god framförhållning, ha tydliga profiler och en strategi med fokus på samverkan och synergi samt kvalitet och effektivitet.

Folkhögskolornas verksamhet finansieras med anslag från huvudmän och statliga bidrag. Region Värmlands budget för de egna folkhögskolorna var 2011 totalt 37 641 000 kronor. Statsbidraget till dem är drygt 48 miljoner kronor.

www.regionvarmland.se

www.geijerskolan.se

UTBILDNING OCH FORSKNING

Karlstads universitet är ett av landets yngsta universitet och har cirka 12 500 studenter samt 1 200 anställda. Där finns omkring 50 utbildningsprogram på grundnivå, cirka 30 program på avancerad nivå och 900 fristående kurser.

Vid Karlstads universitet finns bland annat program inom kulturvetenskap och turism samt kurser inom arkivkunskap, dans, drama, filmvetenskap, konst- och bildvetenskap, litteraturvetenskap samt medie- och kommunikationsvetenskap. Musikhögskolan Ingensund är en del av universitetet och utbildar musiker, dansare och musiklärare för kulturlivet, grundskolan, gymnasiet och för musik- och kulturskolan.

Inom universitetet bedrivs också forskning inom kultursektorn.

www.kau.se

Folkhögskolorna har ett stort utbud av kurser inom kulturområdet. Här finns bland annat musik och teater, film och skådespelarutbildning, musikteater, litteratur och skrivande, dans, hantverk, bild och form.

www.regionvarmland.se

www.geijerskolan.se

Broby Grafiska Utbildning i Sunne har yrkeshögskoleutbildningar inom foto och grafisk medieproduktion, förpackningsdesign samt manusskrivande för film och tv.

www.brobygrafiska.se

Aspektpolitik och horisontella mål

ASPEKTPOLITIK

Den nationella kulturpolitiken betraktas som ett eget politikområde. Det innebär att den kan samspela med andra samhällssektorer och politikområden, men inte underställas dessa. I regeringens kulturproposition 2009 uttrycktes det så här:

”Kulturpolitikens legitimitet behöver inte sökas i de eventuella effekter den får i förhållande till andra politiska målsättningar.”

”(Det är) inte kulturpolitikens uppgift att lägga ett nytt perspektiv på kulturen, utan att erbjuda kulturen bästa möjliga förutsättningar att utvecklas på egna villkor. När kulturens egenvärde stärks blir också kulturen mer intressant inom andra samhällsområden.”

I kulturpropositionen kallades detta för aspektpolitik: kulturen ska vara en aspekt av – och en resurs för – bland annat forskningspolitik, näringspolitik, arbetsmarknadspolitik, regional tillväxtpolitik, folkhälsopolitik, miljöpolitik och utbildningspolitik (dit också folkbildningen räknas).

Regioner/landsting lyfter ofta själva fram kulturens betydelse för tillväxt, attraktionskraft och marknadsföring. Redan 1987 skrev Landstinget i Värmland ett kulturpolitiskt program där man vid sidan av de traditionella kulturpolitiska målen såg kulturen som en kraft och motor i regionens utveckling.

I den nationella strategin för regional konkurrenskraft, entreprenörskap och sysselsättning 2007–2013 lyfts kulturens roll fram. I strategin betonas att naturmiljöer, kultur och kulturarv fått en ökad betydelse för regioners innovativa utveckling, konkurrenskraft, sysselsättning och attraktivitet.

Kopplingen mellan närings- och kulturpolitik underströks av att kultur- och näringsdepartementen 2010 presenterade en gemensam handlingsplan för kulturella och kreativa näringar med en rad deluppdrag till bland annat Tillväxtverket och Vinnova.

HORISONTELLA MÅL

De horisontella målen för statsbidragen till regional kulturverksamhet finns beskrivna i Kulturrådets instruktion. Enligt den ska Kulturrådet i sin verksamhet integrera ett jämställdhets-, mångfalds- och barnperspektiv samt ett internationellt och interkulturellt utbyte och samarbete. Region Värmland arbetar i sin bidragsgivning med tre horisontella mål: jämställdhet, miljö och integration.

Jämställdhetsfrågorna i kulturlivet har uppmärksammats alltmer. Regeringen har de senaste åren anslagit medel till jämställdhetsarbetet inom bland annat scenkonsten, filmområdet, musiken och museisektorn. Bland dem som tagit del av stödet finns Film i Värmland.

Barn och unga är en kulturpolitiskt prioriterad grupp. Barn- och ungdomsperspektivet grundas bland annat i FN:s barnkonvention, som Sverige har bundit sig till att förverkliga. Riksdagen antog 1999 en nationell strategi för detta arbete som regeringen utvecklade i en skrivelse till riksdagen 2005. Bland annat ville man ännu tydligare integrera ett barnperspektiv i det offentliga beslutsfattandet.

Mångfalds- eller integrationsmålet återspeglar att Sverige blir ett alltmer mångkulturellt land. Cirka 10 procent av dem som bor i Värmland är utrikes födda. Största andelen finns i Eda, Årjäng

och Storfors. Ytterligare knappt 10 procent av befolkningen har en eller två utrikesfödda föräldrar. ³⁸ EU antog 2007 *Meddelande om en europeisk agenda för en kultur i en alltmer globaliserad värld*. Agendan vilar på tre sammankopplade mål, varav ett är att främja kulturell mångfald och interkulturell dialog.

BARN OCH UNGA

Det är i gruppen barn och unga man hittar de flitigaste kulturkonsumenterna och kulturutövarna. Barn och unga är sedan 70-talet en prioriterad grupp i kulturpolitiken. Totalt är drygt en femtedel av befolkningen under 18 år.

Ungas kulturvanor är svåra att kartlägga, särskilt med tanke på informations- och medieteknikens snabba utveckling och integration med kulturvanorna. Frågorna i undersökningar om kulturvanor fångar sällan in hela bredden i ungas kulturutövande. Generellt är dock tjejer mer aktiva än killar, och unga i storstäder mer aktiva än de som bor i övriga kommuner. Det gäller både besök (teater, konserter, bio) och eget kulturutövande. ³⁹ Svenska ungdomar är flitigare kulturutövare än andra unga inom EU. ⁴⁰

Det offentliga stödet till kultur för barn och unga har sin tyngdpunkt i biblioteksverksamhet och musik-/kulturskola, det vill säga verksamhet som huvudsakligen finansieras av kommunerna.

Betydande belopp går också till museer, teater och dans samt film och bio.

Statistiken visar att barn och unga är flitiga låntagare på biblioteken jämfört med andra åldersgrupper och att en relativt stor del av scenkonstbudgeten avser barn och unga.

Region Värmland arbetar strategiskt för att stimulera barns och ungdomars kreativa förmåga och egna skapande, underlätta för dem att visa fram sitt skapande på offentliga arenor, öka deras möjlighet att få uppleva ett rikt professionellt kulturutbud och stärka kulturens roll som en del i lärandet. Ansvaret inkluderar det strategiska, regionalt samlande, stödjande och inspirerande arbetet med Kultur i skolan och samordning av Ung Kultur Möts (UKM) på länsnivå, detta i nära samverkan med kommunerna och i samspel med den nationella *Skapande skola*-satsningen.

Ung Kultur Möts (UKM) är ett sätt att skapa mötesplatser för unga kulturutövare genom att arrangera kulturfestivaler lokalt, regionalt och nationellt. I Värmland startades UKM 1998. Festivalerna har blivit en viktig arena för ungt skapande inom åldersgruppen 13–20 år. Varje år deltar 800–1 200 unga. 2011 genomfördes lokala festivaler av 15 kommuner i Värmland, ibland i samverkan. Länsfestivalen arrangerades i Säffle.

Värmland ligger långt framme i UKM-arbetet, bland annat har UKM:s riksfestival förlagts till länet två gånger. Diskussioner pågår om att genomföra den i Värmland ännu en gång 2012.

www.ungkultur.nu

Kultur i skolan är en verksamhet inom Region Värmland med uppgift att samordna och utveckla

38 På tal om kvinnor och män; Värmlands län 2010 (Länsstyrelsen Värmland)

39 Ung idag 2010 (Ungdomsstyrelsen)

40 När – var – hur om ungas kultur (Ungdomsstyrelsen 2011)

det regionala arbetet med kultur i skolan genom att ge råd, leda processer, identifiera utvecklingsbehov och projektidéer, initiera och bedriva projektverksamhet, initiera forskning, samla och sprida information och erfarenheter samt utveckla formerna för samspel med *Skapande skola*-satsningen i kommunerna.

Arbetet sker i samverkan med Karlstads universitet, Dans i Värmland, Film i Värmland, Länsbiblioteket i Värmland, Mediecenter Värmland, Riksteatern Värmland, Slöjd i Värmland, Värmlands Museum, Värmlandsarkiv, Wermland Opera och Västanå Teater.

Skolorna erbjuds konferenser och fortbildningar,

inspirationsdagar, utbudsdagar, en årlig resurs- och utbudskatalog och kontinuerlig information via den gemensamma webbplatsen och ett e-postat nyhetsbrev. Kultur i skolan var medarrangör till *Nordisk Barnkulturfestival*, som genomfördes i Sunne i november 2010 och planeras återkomma 2012. Hösten 2011 arrangerar Kultur i skolan den nationella konferensen *Av egen kraft* tillsammans med bland annat Sveriges Kommuner och Landsting, Kulturrådet, Skolverket och Ungdomsstyrelsen.

www.kulturiskolan.nu

Skapande skola är regeringens stöd till att stärka skolornas samarbete med professionella kultur-

Statsbidrag till <i>Skapande skola</i>	2008	2009	2010	2011
Arvika	139 000	0	400 000	650 000
Eda	70 000	0	135 000	170 000
Filipstad	0	0	170 000	230 000
Forshaga	58 000	150 000	175 000	110 000
Grums	75 000	0	60 000	0
Hagfors	0	0	208 000	225 000
Hammarö	125 000	220 000	340 000	550 000
Karlstad	600 000	520 000	1 250 000	1 845 000
Kil	0	150 000	260 000	260 000
Kristinehamn	120 000	120 000	300 000	500 000
Munkfors	70 000	75 000	80 000	90 000
Storfors	70 000	0	0	115 000
Sunne	125 000	200 000	280 000	400 000
Säffle	140 000	180 000	250 000	400 000
Torsby	90 000	111 000	177 000	278 000
Årjäng	0	0	85 000	0
Transtrands friskola	0	0	0	20 000
Totalt	1 682 000	1 726 000	4 170 000	5 843 000

skapare. Syftet är att ge barn och unga möjligheter att möta konst och kultur, liksom att skapa själva. Sedan 2011 omfattar *Skapande skola* hela grundskolan. Samtliga kommuner i Värmland har utnyttjat möjligheten att söka *Skapande skola*-medel.

Mediecenter Värmland tillhandahåller ett medieutbud av pedagogiska läromedel och webbaserade medier i form av strömmande utbud. Mediecenter är en del av Region Värmland.

Musik- och kulturskolor är frivilliga åtaganden. Det utgår inget statbidrag till verksamheten. Trots detta har de flesta kommuner satsat på kulturskolor. En del musikskolor har breddat sin verksamhet till att också omfatta bland annat dans och drama. I de flesta fall är kommunen huvudman, men det förekommer även andra lösningar. I Grums drivs kulturskolan av en ideell förening, i Munkfors ansvarar folkhögskolan Geijerskolan för musikskolan.

I landet som helhet är cirka 60 procent av deltagarna i musik- och kulturskolorna tjejer.

DET CIVILA SAMHÄLLET

Det civila samhället kan definieras som en arena skild från staten, marknaden och det enskilda hushållet, skapad av enskilda människor, grupper och organisationer som agerar tillsammans för gemensamma intressen. Regeringens politik för det civila samhället har ersatt den tidigare folkrörelsepolitiken.

Inom kultursektorn handlar det till exempel om folkbildningen, hembygdsrörelsen, körföreningar, musikverksamhet inom trossamfunden, teaterföreningar och ungdomsorganisationer.

Organisationerna samarbetar bland annat inom Amatörkulturens samrådsgrupp (sjuutton rikstäckande kulturorganisationer med cirka 300 000 medlemmar) och Ideell kulturallians (ett nätverk av ideella föreningar med mer än en miljon medlemmar).

Samlingslokaler: Till politikområdet kopplas också frågorna om allmänna samlingslokaler. Värmland har många allmänna samlingslokaler i förhållande till invånarantalet: omkring 35 Folkets Hus-föreningar, mer än ett hundratal bygdegårdar och cirka 25 lokaler organiserade inom Våra Gårdar. Dessutom finns kommunägda lokaler som Medborgarhuset i Säffle. De lokalhållande organisationerna har ett gemensamt forum, SAMSAM.

Folketshusrörelsen har noterat en kraftig nedgång de senaste 30 åren. Många föreningar på bruksorter har försvunnit, men också på andra orter har föreningar lagts ned, gått i konkurs, sålt lokalerna eller överlåtit dem på andra verksamheter.⁴¹

Utöver de organisationsägda husen finns många andra samlingslokaler som spelar en viktig roll inom kulturlivet. Lokalt erbjuder biblioteken ofta föreläsnings- och programverksamhet, men här finns också gamla kulturmiljöer och hembygdsgrändar, kyrkorna, verksamheter som Heidruns Bok & Bildcafé i Fensbol, nöjesarenor som Löfbergs Lila Arena, Karlstad CCC och Nöjesfabriken, liksom teaterlokaler som Scalateatern i Karlstad och Christinateatern i Kristinehamn.

41 "Folkets hus-föreningarna på väg att försvinna", Värmlands Folkblad 2009-03-30

BESÖKSNÄRINGEN OCH KULTUREN

Kultur och rekreation är den snabbast växande sektorn inom svensk turistnäring. Många av Värmlands populäraste evenemang och besöksmål hör helt eller delvis hemma inom kultursektorn, till exempel Värmlands Museum, Mårbacka Minnesgård, Klässbols Linneväveri, Rackstadmuseet och Mariebergsskogen. Sommartid är det ofta kombinationen konst, mat och natur/trädgård som lockar, till exempel hos Rottneros Park, Sahlströmsgården, Sillegården och Alsters herrgård. Också Wermeland Opera och Västanå Teater ger turismen ett betydande tillskott.

Mer eller mindre regelbundet återkommande festivaler och evenemang har blivit en allt vanligare form av kulturverksamhet, inte minst inom konst- och musikområdet. De är ofta initierade och genomförda av ideella organisationer med starkt lokalt engagemang.

Några exempel:

- *Ransäterstämman* (folkmusik), Munkfors
- *Saxå Kammarmusikfestival*, Filipstad
- *Smöga kammarmusikfestival*, Årjäng
- *Forshaga kammarmusikdagar*, Forshaga
- *Folk & Rock* i Segmon, Grums
- *Abundance – internationell dansfestival*, Karlstad
- *Sommarkvällar i Heidrunns trädgård*, Torsby
- *Gammelvala*, Brunskog, Arvika kommun

Många aktörer samverkar för att öka besöksnäringens omfattning i Värmland. Inom det offentliga Värmland märks bland annat Visit Värmland och Region Värmland-projektet *Export 4 Seasons* och *Attraktiva Värmland*.

I SOM-institutets undersökning *Värmland 2010* var turismen det område som flest tyckte var

viktigt att satsa på för den framtida utvecklingen i Värmland, följt av transporter, offentlig service, detaljhandel och fritidsmiljö.

KULTURELLA OCH KREATIVA NÄRINGAR (KKN)

De senaste 10–15 åren har området kulturella och kreativa näringar uppmärksammats allt mer. Samtidigt är det inte självklart vilka företag som ska inkluderas i begreppet. I nationella och internationella rapporter har sektorn avgränsats på skilda sätt, vilket ger olika utfall när det gäller antalet sysselsatta.

Institutet för tillväxtpolitiska studier, ITPS, kom i en rapport fram till att cirka 434 000 personer var sysselsatta inom upplevelseindustrin i Sverige år 2005, varav 8 674 i Värmland. Nästan alla andra län redovisade en större andel sysselsatta i upplevelseindustrin än Värmland.⁴²

Myndigheten Tillväxtanalys har på uppdrag av regeringen tagit fram en definition av begreppet kulturnäringar. Med utgångspunkt från definitionen är det möjligt att utifrån officiell statistik göra en skattning av den kulturella och kreativa sektorns omfattning i det lokala näringslivet.⁴³

Nedanstående tabell visar hur stor andel av det totala antalet sysselsatta i respektive kommun som återfinns inom KKN-sektorn. Observera att den renodlade besöksnäringen inte ingår i siffrorna.⁴⁴

Kommun	Procentandel
Karlstad	4,7
Sunne	3,6
Torsby	3,2
Hagfors	3,1
Arvika	2,7
Kristinehamn	2,3
Ärjäng	2,3
Filipstad	2,2
Forshaga	2,2
Säffle	2,2
Hammarö	2,0
Kil	2,0
Munkfors	2,0
Grums	1,6
Eda	1,5
Storfors	1,5
Värmland totalt	3,1
Sverige totalt	5,0

I studien *Sweden in the creative age* (2007) utgick man ifrån Richard Floridas metod för att mäta omfattningen av den ”kreativa klassen”. Florida arbetar med 3T-modellen: *Talent, Technology & Tolerance*. Han menar sig kunna påvisa ett tydligt samband mellan detta ”creativity index” och ekonomisk utveckling och tillväxt.

42 Kreativ tillväxt? (ITPS 2007)

43 Myndigheten Tillväxtanalys pekar på att statistiken är behäftad med en del brister och måste uppdateras och kvalitetssäkras. Den ger dock en indikation om de relativa skillnaderna mellan kommunerna.

44 Siffrorna avser 2007.

Nedanstående tabell är hämtad från undersökningen, som omfattade samtliga 290 svenska kommuner. Siffran inom parentes anger vilken placering kommunen hade totalt sett. Det var tre värmländska kommuner som hamnade på övre halvan.

Kommun	Procentandel
Karlstad (19)	38,05
Hammarö (84)	28,61
Torsby (125)	25,96
Säffle (167)	24,20
Kristinehamn (173)	23,99
Arvika (178)	23,81
Kil (203)	22,61
Forshaga (210)	22,33
Sunne (222)	21,86
Hagfors (225)	21,66
Storfors (244)	21,01
Grums (262)	20,40
Munkfors (269)	20,01
Filipstad (276)	19,68
Årjäng (278)	19,59
Eda (279)	19,51

Foto: Per Eriksson

Region Värmland initierar, stödjer, samordnar och leder regionala utvecklingsprocesser, bland annat inom området kulturella och kreativa näringar. De senaste åren har Region Värmland medfinansierat en rad projekt inom området kulturella och kreativa näringar, bland annat:

- *KKN-projektet* (strukturfondsprojekt i samverkan med Dalarna och Gävleborg),
- *Innovation Music Network* (Interreg-projekt i samverkan mellan Värmland, Dalarna och Hedmark) samt *Rookie to Whiz* (Interreg-projekt i samverkan mellan Värmland, Hedmark och Örebro kommuner),
- *Kil Innovation Food Arena*,
- processen *Modell A* i Arvika samt *Model A Next Level*,
- forskningsprojekt vid Karlstads universitet (bland annat inom CERUT, Centrum för forskning om regional utveckling).

Även Almi Företagspartner Värmland (där Region Värmland är regional ägare) och Region Värmlands resurscentrum inom kulturområdet bedriver ett arbete som stödjer de kulturella och kreativa näringarna, liksom näringslivsfrämjandet organisationer av olika slag.

Region Värmland och Karlstads universitet har 2009–2010 deltagit i projektet *Pascal Universities' Regional Engagement, PURE*, som följt upp ett OECD-projekt som Värmland deltog i 2004–2007. Den rådgivande gruppen har gett fem rekommendationer för regionens fortsatta utveckling mot en integrerad kunskapsbaserad region. Ett av dem är att integrera kulturfrågor och främja entreprenörskapet inom de kulturella och kreativa näringarna.

INTERNATIONELLT

Internationaliseringen av kulturlivet är viktig av flera skäl. Ökade samarbeten och kontakter med aktörer från övriga världen stärker den konstnärliga utvecklingen och berikar det värmländska kulturlivet. Öppenhet och mobilitet är avgörande för förnyelse och bidrar till ett varierat kulturutbud av hög kvalitet.

Från senare år finns det flera exempel på internationella utbyten och influenser i värmländskt konst- och kulturliv. Ett urval:

- Wermland Opera har ofta en omfattande internationell medverkan i sina större produktioner. 2010 besökte orkestern hos Wermland Opera Kina.
- Västanå Teater har länge haft en livaktig samverkan med det norska kulturlivet.
- Dans i Värmland genomförde 2010 den internationella dansfestivalen *Abundance* med 120 medverkande danskonstnärer från 30 länder.
- Film i Värmland har genomfört en rad internationella samarbetsprojekt, till exempel *Nordic Film Camp* sommaren 2011.
- Värmlands Konstnärsförbund har sedan 2006 deltagit i ett ambulering internationellt konstnärssymposium med deltagare från Rumänien, Ungern och de nordiska länderna, med Värmland som svensk representant.
- Rackstad museet genomförde 2010 den internationella *Outsider Art Biennalen* och Kristinehamns Konstmuseum har sedan starten presenterat en rad internationella konstnärsmamn. Sommaren 2011 visades utställningen *Nordic Darkness*.
- Värmländska bild- och glaskonstnärer har med stöd av bland andra Region Värmland deltagit i internationella samarbetsprojekt som *Gräns/Grense* och *Glimmering Gone*.
- Inom flera kulturområden förekommer ett livaktigt utbyte med Norge, med bland annat större interregprojekt inom dans och musik.
- Dans i Värmland har etablerat kontakter med dans-/kulturorganisationer i Colombia om framtida samarbete.
- Riksteatern Värmland har initierat en dialog om kulturellt utbyte med en engelsk organisation som bedriver en verksamhet liknande projektet *Kultur på landsbygd*.
- Värmländska ungdomar deltar i augusti 2011 i *Art Connexion* i Antwerpen efter en uttagning på *UKM Länsfestival*.

Kulturens ekonomi

KULTURSKAPARNAS SITUATION OCH VILLKOR

Hur många professionella kulturskapare finns det i Värmland? Den offentliga statistiken ger ett svar, medlemsförteckningar hos intresseorganisationer ett annat. Det är svårt att ge en helt rättvisande bild.

Det finns ingen vedertagen definition av begreppet konstnär eller kulturskapare. Dessutom är gränsen mellan professionellt verksamma och amatörer inte alltid tydlig. Ett kriterium för att anses som konstnär kan vara genomgången utbildning, ett annat kan vara medlemskap i konstnärernas organisationer.

Beroende på vilka definitioner man väljer finns det 25 000–80 000 konstnärer i Sverige inom ord, bild och form, ton samt scen och film. KLYS, Konstnärliga och litterära yrkesutövares samarbetsnämnd, har medlemsorganisationer med cirka 30 000 medlemmar. SCB räknar med cirka 55 000 anställda inom kulturbranscherna år 2010.

I Värmland har Värmlands Konstnärsförbund cirka 200 medlemmar och Värmländska Författarsällskapet lika många.

Sysselsättningen inom kultur och media minskade kraftigt under 2009 och 2010, men har vänt uppåt 2011. Konkurrenten om jobben är dock skarp och kraven på en bred yrkesprofil ökar. Utvecklingen går mot allt fler kortare och tillfälliga anställningar. På den svenska arbetsmarknaden har totalt cirka 85 procent av alla anställda fast anställning, men bland kulturskaparna är motsvarande siffra omkring 50 procent. Många har dessutom flera deltidsanställningar eller uppdrag. I en undersökning uppgav en tredjedel att de haft minst sex arbets- eller uppdragsgivare under 2008.

Egenföretagandet ökar – det blir allt vanligare att man lägger ut uppdrag på andra företag.⁴⁵

Mer än 40 procent av konstnärerna bedriver egen näringsverksamhet. I en näringslivsprognos för Värmland 2005–2030 beräknas kultur och sport växa i relativt snabb takt.⁴⁶

Kulturarbetare är en högutbildad låginkomstgrupp på en osäker arbetsmarknad. Hälften av dem har en månadsinkomst under 17 000 kronor. Å andra sidan är inkomstspridningen extremt stor, både mellan olika yrken och inom varje kategori. Författare av facklitteratur, scenografer och teaterregissörer har högst medianinkomst, konsthantverkare och bildkonstnärer lägst.⁴⁷

Kulturskapare arbetar generellt mer än befolkningen i helhet. Verksamma inom film, bild och form samt ord uppgav att de i genomsnitt arbetat mer än 45 timmar per vecka. Skälet är ofta att det krävs för att kunna klara försörjningen. Arbetslöshet är ett problem, men bara två procent uppgav att de varit arbetslösa minst 75 procent av tiden.⁴⁸

Varför väljer kulturskapare att arbeta med kultur? I en studie 2008 var de vanligaste motiven ”kreativitet”, ”personlig utveckling”, ”ha roligt”, ”utmaningar” och ”frihet/oberoende”.⁴⁹

45 Arbetsmarknadsutsikter Kultur och media 2011 (Arbetsförmedlingen)

46 Näringslivsprognos för Värmlands län 2005–2030 (Region Värmland 2009)

47 Konstnärernas inkomster – en statistisk undersökning av SCB inom alla konstområden 2004–2005 (Konstnärsnämnden)

48 Konstnärernas inkomster, arbetsmarknad och försörjningsmönster (Konstnärsnämnden 2011)

49 Leva på kultur (Uppsala universitet 2008)

Stipendier med mera: Det finns en rad priser och stipendier till kulturarbetare i Värmland. Några exempel: Region Värmland utdelar årligen utmärkelsen *Årets Värmlandsförfattare* samt *Region Värmlands litteraturstipendium* på 50 000 kronor, Landstinget i Värmland utdelar sedan 1960 *Frödingstipendiet* och Karlstad kommun delar ut sitt kulturstipendium, också det till Gustaf Frödings minne. Värmlands konstförening delar ut ett antal årliga stipendier, liksom flera kommuner. Värmländska Akademien delar sedan 2003 ut utmärkelsen *Lagerlövet* till välförtjänta personer i det värmländska kulturlivet. Mest nationellt uppmärksammat är förmodligen *Selma Lagerlöfs litteraturpris*, som delats ut sedan 1984.

KULTURENS EKONOMI

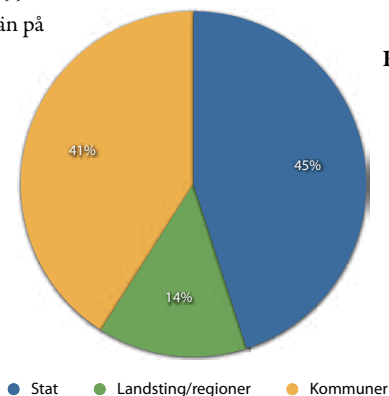
Hushållen står för den enskilt största delen av de pengar som finansierar kultur och media i Sverige, cirka 70 procent. Utgifterna för fritid och kultur har ökat de senaste 30 åren. Sedan mitten av 1990-talet lägger vi mer pengar på fritid och kultur än på livsmedel. Tidigare var det tvärtom.⁵⁰

Offentliga medel: Under 2009 avsattes totalt nästan 23 miljarder kronor från stat (45 procent) landsting/regioner (14 procent) och kommuner (41 procent) till kultur. De senaste 20 åren är det landstingen/regionerna i Sverige som procentuellt sett ökat sina insatser inom kulturområdet mest.⁵¹

Statsbidrag till kulturlivet fördelas av en rad olika myndigheter, bland annat Kulturrådet, Svenska Filminstitutet, Folkbildningsrådet, Riksantikvarieämbetet, Riksarkivet och Nämnden för hemslojdsfrågor.

Kulturrådets medel går framförallt till teater, dans, musik, konst, museer och utställningar. I relation till sin befolkning får Värmland relativt stora statsbidrag till verksamheter som Värmlands Museum, Film i Värmland och Länsbiblioteket i Värmland.

År 2010 fördelade staten cirka 3 066 miljoner kronor till regional kulturverksamhet. Av dem gick 81,4 miljoner kronor till Värmlands län. De största mottagarna var Wermland Opera och Värmlands Museum. Värmland fick 298 kronor/invånare, vilket innebar plats åtta bland 21 län. Kulturrådet svarar för 46 procent av den totala offentliga finansieringen av kulturinstitutionerna i Värmland, vilket är förhållandevis högt jämfört med riksnomsnittet.⁵²

Regionen: Landstingen/regionerna anslår i genomsnitt 351 kronor/invånare till kultur. Västra Götalandsregionen anslår överlagset mest, 623 kronor/invånare.

50 Valfärd nr 3 2009 (SCB)

51 Kulturen i siffror 2011:1 – Statliga kulturinsatser regionalt (Kulturrådet)

52 Kulturen i siffror 2011:1 – Statliga kulturinsatser regionalt (Kulturrådet)

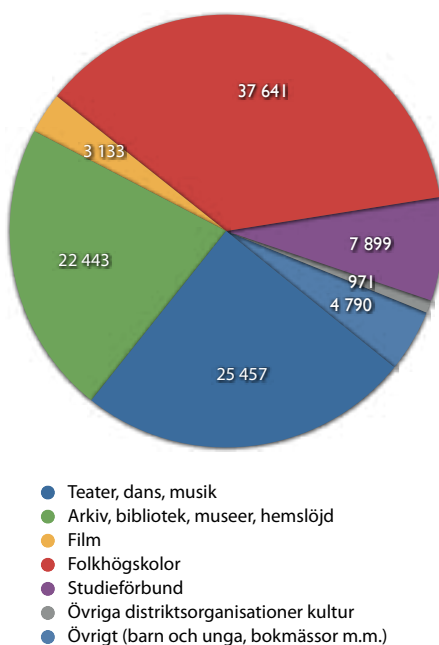
Värmland ligger med 412 kronor/invånare över riksgenomsnittet. ⁵³ Bidragen går framförallt till musikverksamhet, museer, teater och dans samt folkbildning.

För att stärka och utveckla det regionala kulturlivet ger Region Värmland årsanslag till regionala kulturinstitutioner och kulturföreningar i Värmland samt till lokalhållande organisationer. Årsanslag ges till organisationer som verkar med regionen som bas och anses bidra till Värmlands utveckling, attraktionskraft, kulturprofil och kreativa klimat.

Årsanslagen syftar till att stärka arbetet med att skapa förutsättningar för varierade kulturupplevelser, konstnärligt skapande och bildning, bevara och bruka kulturarvet, främja konstnärlig förnyelse och utveckla ett dynamiskt kulturliv, främja delaktighet och tillgänglighet samt bygga upp samverkan, strukturer och nätverk. Verksamheter inriktade mot barn och ungdom prioriteras. För studieförbund och ungdomsorganisationer gäller särskilda riktlinjer för stöden.

Region Värmland har avsatt drygt 102 miljoner kronor till årsanslag för kultur, folkbildning och föreningsliv 2011.

Årsanslag 2011, fördelning per område (tkr)

Därutöver beviljas projektmedel löpande under året. Region Värmland har särskilda riktlinjer för projektmedel till evenemang och mindre kulturprojekt. Riktlinjerna avser i första hand projektbidrag till scenkonstproduktioner (teater, dans, performance etcetera), konstprojekt, barn- och ungdomsprojekt samt kulturevenemang.

Region Värmland prioriterar projekt och evenemang som:

- bidrar till regional tillväxt,
- är konstnärligt och kulturellt nyskapande,
- ökar tillgängligheten till konst- och kulturyttringar,
- har förutsättningar att uppnå en hög konstnär-

⁵³ Kulturen i siffror 2010:7 – Kulturens finansiering 2008–2009 (Kulturrådet)

- lig kvalitet,
- syftar till att långsiktigt bygga upp samverkan, strukturer och nätverk,
- överskrider gränser – mellan nationer, regioner och kommuner, mellan grupper, organisationer och konstområden.

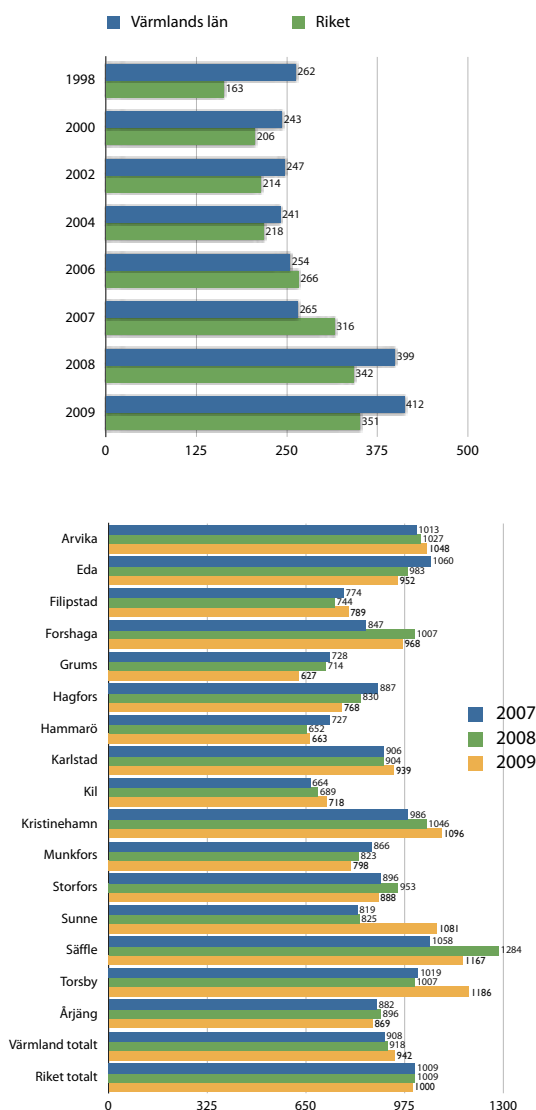
2010 fördelades totalt 2,3 miljoner kronor till evenemang och mindre kulturprojekt. Bidragen gick till ett 40-tal evenemang och projekt, bland annat de internationella konstprojekten *Glimmering Gone* och *Gräns/Grense*, uppsättningar med Totalteatern, Jäders teater och Lustens Dans & Teater samt dansfestivalen *Abundance*.

Större kulturprojekt, förstudier etcetera kan söka stöd i enlighet med riktlinjerna för Region Värmlands regionala utvecklingsmedel (inklusive de statliga regionala utvecklingsmedlen), utifrån de övergripande riktlinjerna för bidragsgivning. www.regionvarmland.se

Kommunerna i Värmland satsade 2009 i genomsnitt 942 kr/invånare på kultur. Mest per invånare satsade Torsby, Säffle, Kristinehamn, Sunne och Arvika, minst Kil, Hammarö och Grums.⁵⁴

54 Kulturen i siffror 2010:7 – Kulturens finansiering 2008–2009 (Kulturrådet) samt Vad kostar verksamheten i Din kommun? – Bokslut 2009 (SKL, SCB)

Finansiering av kulturen (kr/invånare) 2009 års priser

Nationellt tenderar större städer och glesbygdskommuner att satsa mer på kultur än andra kommuner. ⁵⁵

Kommunernas stöd till det lokala kulturlivet är utformat på skilda sätt i olika kommuner. Några kommuner har valt att inte ge årsanslag till kulturföreningar, utan bara stödja arrangemang och projekt. Ibland ges stöd också i form av subventionerade lokaler. Detta gör att nedanstående siffror inte är helt jämförbara. Uppgifterna är hämtade från respektive kommun.

Kommunala föreningsstöd 2011		
Kommun	Antal föreningar	Totalt anslag (kronor)
Arvika	60	2 405 000
Eda	22	95 000
Filipstad	18	395 000
Forshaga	0	0
Grums	18	653 000 ^{a)}
Hagfors	16	161 000
Hammarö	11	185 500
Karlstad	93	6 425 550 ^{b)}
Kil	0	0
Kristinehamn	21	1 094 900
Munkfors	6	560 000
Storfors	6	15 000
Sunne	43	360 000
Säffle	18	1 490 000
Torsby	35	115 000
Årjäng	10	62 000

⁵⁵ Vad kostar verksamheten i Din kommun? – Bokslut 2009 (SKL, SCB)

- a) Varav 620 000 kronor till Grums kulturskola.
- b) Varav 2 007 000 kronor till hembygdsgrändar och lokalhållande organisationer. Därutöver ges stöd till Wermland Opera och Värmlands Museum, totalt 17 436 400 kronor.

Stöd till projekt och evenemang 2011

Kommun	Anslag (kronor)
Arvika	1 670 000
Eda	70 000
Filipstad	880 600 ^{c)}
Forshaga	245 000
Grums	104 000
Hagfors	50 000
Hammarö	400 000
Karlstad	2 380 000
Kil	50 000
Kristinehamn	242 500
Munkfors	15 000
Storfors	10 000–15 000
Sunne	457 000
Säffle	720 000
Torsby	200 000
Årjäng	uppgift saknas

- c) Varav 800 000 kronor med anledning av kommunens 400-årsfirande 2011.

Samverkansmodellen: Nedanstående tabell visar de offentliga anslag som 2011 utgår till de verksamheter som närmast omfattas av den nya kultursamverkansmodellen.

Belopp i tkr	Staten	Region Värmland	Kommunerna
Wermland Opera	33 395	18 891	11 097*
Värmlands Museum	6 044	11 450	8 733
Västanå Teater	3 134	3 366	500
Riksteatern Värmland	300	804	-
Folkrörelsernas arkiv för Värmland	291	327	333
Föreningen Värmlandsarkiv	140	-	-
Dans i Värmland	200	2 130	-
Länsbiblioteket i Värmland	1 426	3 206	-
Film i Värmland	1 174	3 133	-
Slöjd i Värmland	297	769	-
Totalt	46 401	44 076	20 663

*Preliminärt anslag.

Projektbidrag: Det värmländska kulturlivet har erhållit relativt blygsamma projektbidrag från nationella bidragsgivare. Några exempel:

- Allmänna Arvsfonden har under perioden 2000–2010 fördelat 259 miljoner kronor i bidrag till kulturverksamhet. Av dessa har

drygt 2 miljoner kronor gått till Värmland (0,8 procent).

- Konstnärskommittén har fördelat 1 256 miljoner kronor i bidrag och stipendier 1998–2010. Av dessa har cirka 6,5 miljoner gått till Värmland (0,5 procent).
- Stiftelsen Framtidens kultur har fördelat 504 miljoner kronor i bidrag 2000–2010. Av dessa har knappt 4,5 miljoner kronor gått till Värmland (0,9 procent).⁵⁶

EU-medel: EU:s strukturfonder har gett betydande bidrag till museer, kulturarvsprojekt och andra satsningar med kulturhistorisk inriktning, framförallt under 1990-talet och början av 2000-talet. Värmländska verksamheter som fått del av bidragen är till exempel Rackstadmuseet, Kristinehamns Konstmuseum, Eda Glasmuseum, Laxholmen Lars Lerin, Alma Löv Museum, Ångaren Freja av Fryken, Västanå Teater, Arvika-festivalen och Film i Värmland.

Under den pågående programperioden (2007–2013) har projekten som beviljats EU-medel oftast haft en ”tillväxtanknytning” och tenderat att bli färre och större.⁵⁷ EU-medel från strukturfonderna och Interregprogrammet har bland annat gått till Dans i Värmland, Studieförbundet Värmland/Bergslagen (*Innovation Music Network* och *Rookie to Whiz*), KKN – *Kulturella och kreativa näringar* (Värmland, Dalarna och Gävleborg i samarbete), Rottneros Park

⁵⁶ Kulturen i siffror 2009:3 – Statliga kulturinsatser regionalt (Kulturrådet) samt Kulturen i siffror 2011:1 – Statliga kulturinsatser regionalt (Kulturrådet)

⁵⁷ Stöd från EU:s strukturfonder till svenska projekt med kulturanknytning 2009 (Kulturrådet)

Källor

Trädgård AB och Karlstads universitet (samarbetsprojektet *Pentaplusbiblioteket*). Region Värmland har varit medfinansierare i många av projekten.

Inom landsbygdsprogrammet fick tio projekt i Värmland stöd under 2009 med totalt drygt 2,6 miljoner kronor. Det var bara tre län som beviljade mer pengar i stöd. Likadant var det inom Leader-programmet, där 2,6 miljoner kronor beviljades till nio olika projekt i Värmland, bland annat starten av en bio i Ambjörby, utveckling av Monica Zetterlund-museet i Hagfors och festivalen *Folk och Rock* i Segmon.

Sponsring och partnerskap mellan kulturverksamheter och näringsliv har stått i fokus för kulturdebatten under senare år. Kulturrådet gjorde 2010 en kartläggning av kulturens icke offentliga finansiering, som visade att det finns goda exempel på genomtänkta och väl fungerande sponsringssamarbeten och mecenatskap. Sponsring är vanligast inom musikinstitutioner, operaverksamhet, museer och konstområdet. Rapporten redovisade inga värmländska exempel.

Arbetsmarknadsutsikter Kultur och media 2011 (Arbetsförmedlingen)

Besöksnäringen i Sverige – Kommunindex 2010 (Svensk Handel, SHR)

Bokmarknaden 2010 (Kjell Bohlund, Svenska Förläggareföreningen)

Budgetpropositionen, prop 2009/10:1, Utgiftsområde 17

Budgetunderlag 2012–2014 (Kulturrådet 2011)

Cultural statistics 2011 (Eurostat, European Commission)

Det bortglömda företaget – hur många företagare finns det i Sverige? (Tillväxtverket 2010)

Det här är Riksteatern samt årsredovisning för 2010

En politik för det civila samhället – Faktablad (Integrations- och jämställdhetsdepartementet 2009)

Enkät verksamhetsåret 2008 (Sveriges Hembygdsförbund)

European Cultural Values (European Commission 2007)

Fakta om folkbildning 2010 (Folkbildningsrådet)

Frågor & svar om musik- och kulturskolan (Läraryrket 2010)

Hemslöjden som näringsgren (NUTEK 2008)

Kommungruppsindelning 2011 (Sveriges Kommuner och Landsting)

Konstnärernas inkomster – en statistisk undersökning av SCB inom alla konstområden 2004–2005 (Konstnärsnämnden)

Konstnärernas inkomster, arbetsmarknad och försörjningsmönster (Konstnärsnämnden 2011)

Kreativ tillväxt? (ITPS 2007)

Kultur kan göra skillnad! (Glesbygdverket 2009)

Kultur- och fritidsbudget i ekonomiska kristider (Kulturrådet, SKL 2010)

Kulturen i siffror 2008/1 – Teater & dans 2006 (Kulturrådet)

- Kulturen i siffror 2008/2 – Studieförbunden 2007 (Kulturrådet)
- Kulturen i siffror 2008#6 – Nya kulturvanor: Svenska kulturvanor i ett 30-årsperspektiv 1976–2006 (Kulturrådet)
- Kulturen i siffror 2008/7 – Kulturens finansiering 2007 (Kulturrådet)
- Kulturen i siffror 2009:1 – Skolbibliotek 2008 (Kulturrådet)
- Kulturen i siffror 2009:2 – Folkbibliotek 2008 (Kulturrådet)
- Kulturen i siffror 2009:4 – Museer & konsthallar 2008 (Kulturrådet)
- Kulturen i siffror 2010:1 – Barns och ungas kultur (Kulturrådet)
- Kulturen i siffror 2010:2 – Scenkonst och musik 2007–2008 (Kulturrådet)
- Kulturen i siffror 2010:3 – Studieförbunden 2008 och 2009 (Kulturrådet)
- Kulturen i siffror 2010:4 – Bibliotek 2009 (Kulturrådet)
- Kulturen i siffror 2010:5 – Bild och form 2009 (Kulturrådet)
- Kulturen i siffror 2010:6 – Museer 2009 (Kulturrådet)
- Kulturen i siffror 2010:7 – Kulturens finansiering 2008–2009 (Kulturrådet)
- Kulturen i siffror 2011:1 – Statliga kulturinsatser regionalt (Kulturrådet)
- Kulturens värden och effekter (Svensk Scenkonst 2010)
- Kulturmiljöstrategi Värmland 2011 (Länsstyrelsen Värmland, remissupplaga, augusti 2011)
- Kulturrådets skriftserie 2010:4 – Kulturens icke offentliga finansiering
- Kulturrådets årsberättelse 2010
- Kultursverige 2009 – Problemanalys och statistik (Swecult)
- Kulturvanor i Sverige 1987–2010 (Kulturrådet, SOM-institutet)
- Leva på kultur (Uppsala universitet 2008)
- När – var – hur om ungas kultur (Ungdomsstyrelsen 2011)
- Näringslivsprognos för Värmlands län 2005–2030 (Region Värmland 2009)
- På tal om kvinnor och män Värmlands län 2010 (Länsstyrelsen Värmland)
- Skolbio i Sverige 2010 (Svenska Filminstitutet 2011)
- Snabbguide till Region Värmland (2009)
- Statistisk årsbok 2011 (SCB)
- Strategiplan för utveckling av turismen i Värmland (2009)
- Stöd från EU:s strukturfonder till svenska projekt med kulturanknytning 2009 (Kulturrådet m fl)
- Svenska Förläggareföreningens Branschstatistik 2010
- Tid för kultur – Regeringens proposition 2009/10:3
- Tätorter 2010 (Statistiska Centralbyrån)
- Underlag till Region Värmlands kulturpolitiska program samt sammanställning av remissvar (2006)
- Ung idag 2010 – En beskrivning av ungdomars villkor (Ungdomsstyrelsen)
- Vad kostar verksamheten i Din kommun? Bokslut 2009 (SKL, SCB)
- Vår Tur Nu! (Riksteatern Värmland 2009)
- Välfärd nr 3 2009 (SCB)
- Värmland 2010 (SOM-institutet, Göteborgs universitet 2011)
- Värmland i Sverige och Europa (SOM-rapport nr 2010:17)
- ”Värmlänningarnas boktrender år 2010”, Nya Werm-lands-Tidningen 2010-12-29
- Västsvenska kulturvanor (Rudolf Antoni i Regionen och flernivådemokratin, SOM-institutet, Göteborg universitet 2008)
- Öga för bio (Lars Gillegård och Våra Gårdar 2011)

Region Värmland är värmlänningarnas organisation för tillväxtfrågor, regional utveckling, kultur och folkbildning.

Denna rapport är ett led i uppföljningen av det regionala utvecklingsprogrammet *Värmland växer – och känner inga gränser 2009–2013*.

Den utgör också underlag för dialogen om den regionala kulturplan som ska tas fram för perioden 2013–2015. Kulturplanen upprättas av Region Värmland i samverkan med kommunerna och efter samråd med kulturlivet.

Rapporten ligger till grund för den nulägesbeskrivning av kulturen i Värmland som ska ingå i kulturplanen. Innan planen lämnas till Statens kulturråd hösten 2012 ska nulägesbeskrivningen revideras och kompletteras. Där behöver vi din hjälp.

Du är välkommen att lämna dina synpunkter på regionvarmland.se/kulturplan